

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Zdeňka Malcová

Pomoc obětem trestných činů

Diplomová práce

Olomouc 2013

Já, níže podepsaná, Zdeňka Malcová, autorka diplomové práce na téma: Pomoc obětem trestných činů, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu ust. § 4 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb. správci :

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje jsou pravdivé.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Pomoc obětem trestných činů vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31.3. 2013

.....
Zdeňka Malcová

Ráda bych vyjádřila díky JUDr. Milaně Hrušákové za odborný dohled a vedení mé práce.

Obsah

Úvod	6
1 Oběť trestného činu a srovnání s osobou poškozeného	8
1.1 Definice pojmu „poškozený“	8
1.2 Definice pojmu „oběť trestného činu“	10
2 Viktimologie	12
2.1 Proces viktimizace	13
3 Formy pomoci obětem trestných činů	17
3.1 Finanční pomoc obětem trestných činů	17
3.1.1 Nárok na náhradu škody na zdraví	18
3.1.2 Náhrada nemajetkové újmy v penězích	23
3.1.3 Peněžité pomoc ze strany státu (zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů)	25
4 Nepeněžité pomoc	30
4.1 Zastoupení v trestním řízení	30
4.2 Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů	32
4.3 Probační a mediační služba	33
4.3.1 Mediacce – urovnání konfliktního stavu mezi obětí a pachatelem	34
4.4 Dohoda o vině a trestu	38
4.5 Zvláštní ochrana svědků	42
4.5.1 Obecný postup při ochraně svědků	43
4.5.2 Postup Policie ČR s utajením podoby i totožnosti svědka	45
4.5.3 Úkony Policie ČR při ochraně svědků dle speciálního zákona	48
5 Zákon o obětech trestných činů	51
5.1 Co zákon přináší	51
Závěr	58
Seznam použitých zdrojů	60
Shrnutí	66
Resume	67
Seznam klíčových slov	68

Seznam použitých zkratk

„TŘ“ - trestní řád

„TrZ“ - trestní zákon

„ObčZ“ - občanský zákoník

„Zpp“ - zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů

„ZoOTČ“ - zákon o obětech trestných činů

„ZsML“ - zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

„ZoPČR“ - zákon o Policii ČR

„ZoOS“ - zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

„ZoA“ - zákon o advokacii

„BKB“ - Bílý kruh bezpečí

„ČAK“ - Česká advokátní kancelář

„PMS“ – Probační a mediační služba

Úvod

Téma diplomové práce: „Pomoc obětem trestných činů“ jsem si zvolila záměrně a shodou okolností mi bylo skutečně přiděleno. Prvotním popudem k výběru tohoto tématu pro mě byla skutečnost, že během mého studia na Gymnáziu v Třebíči jsem spolu se svou třídou absolvovala přednášku o Probační a mediační službě, která mě velmi zaujala. Tehdy jsem si z vlastní iniciativy vyhledala alespoň strohé informace o viktimologii – jako nauce o obětech trestné činnosti, proto jsem byla ráda, že mohu své právní znalosti v této problematice prohloubit právě skrze diplomovou práci.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol. Mým cílem bylo vymezit současnou legislativní úpravu v České republice, která by měla těmto osobám zajišťovat adekvátní pomoc, poukázat na možné nedostatky stávající úpravy, případně se zabývat návrhy *de lege ferenda*.

Jelikož jde o pojmy, které bývají v důsledku nevědomosti často zaměňovány, zaměřila jsem se v první kapitole na vymezení termínů „oběť“ a „poškozený“.

V následující kapitole se věnuji nauce o obětech trestné činnosti (viktimologii), která sice zcela nespadá do tématiky, ale vzhledem k faktu, že orgány činné v trestním řízení by měly umět náležitě zacházet s obětí trestného činu, zařadila jsem do své práce i tuto problematiku.

Ve dvou nejrozsáhlejších kapitolách se pokouším o nastínění nejdůležitějších forem pomoci a člením je na peněžité a nepeněžité. Tyto kapitoly považuji zároveň za nejpřínosnější.

Úplný závěr práce pojednává o nové úpravě v souvislosti se zákonem o obětech trestných činů, který nabude účinnosti v průběhu letošního roku. Jedná se o dokument, který zcela poprvé obsahuje komplexní úpravu práv obětí trestných činů. Popisuji zde též aspekty, jejichž vliv se promítl do obsahu tohoto právního předpisu.

V rámci diplomové práce jsem se snažila začlenit i své vlastní postoje k daným problémům, včetně poukázání na názory některých právních odborníků.

Při vypracování diplomové práce jsem využívala zejména analýzy právního textu, metodu popisnou, systematickou a v neposlední řadě i komparativní. Hlavním zdrojem informací, který mi na počátku značně pomohl lépe se zorientovat v dané problematice, byla publikace docentky Ludmily Čírtkové a kolektivu „*Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*“. Ta obsahuje poměrně

podrobnou a celistvou úpravu ohledně pomoci obětem trestných činů a pomohla mi nasměrovat se na další sféry, které jsem poté ve své práci detailněji rozvedla.

Diplomovou práci jsem zpracovala k 31. březnu 2013 včetně použitých a v dané době aktuálních právních předpisů, judikatury a právní literatury, které jsem uvedla v přehledu použité literatury.

1 Oběť trestného činu a srovnání s osobou poškozeného

Vymezení obou pojmů je nezbytné pro správné pochopení tématu diplomové práce, proto jsem se rozhodla nejprve specifikovat pojem *poškozený*, který je širším termínem a teprve poté vysvětlit význam pojmu *oběť*.

1.1 Definice pojmu „poškozený“

Velmi často dochází k zaměňování pojmů *oběť* trestného činu s pojmem *poškozený*. Za poškozeného považujeme dle § 43 odst. 1 trestního řádu¹ (dále jen „TŘ“) toho, „*komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“

Zde je nutné poukázat na novelu trestního řádu zákonem č. 181/2011 Sb. Ta rozšířila výše uvedenou definici *poškozeného*, když došlo k začlenění možnosti žádat v trestním řízení i o vydání bezdůvodného obohacení. Původní znění § 43 odst. 1 TŘ bylo takové, že za *poškozeného* byl považován „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.*“ Do účinnosti uváděné novely bylo možné domáhat se vydání bezdůvodného obohacení jen v řízení občanskoprávním. Nová úprava je tak zjevně projevem snahy zákonodárce o zvýšení úrovně ochrany zájmů poškozeného.

Zákonná definice je ale zúžena dvěma ustanoveními trestního řádu. Ustanovení § 43 odst. 2 TŘ výčet osob omezuje, když za poškozeného nepovažuje toho, „*kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem*“².

Druhý korektiv souvisí s institutem narovnání³, kdy se za poškozeného pro účely narovnání nepovažuje ten, „*na koho pouze přešel nárok na náhradu škody*“ (viz. § 310a TŘ).

Pro správné pochopení významu termínu *poškozený* je vhodné blíže specifikovat jednotlivé pojmy použité v definici:

- *Ublížení na zdraví* - „*Jde o stav (onemocnění, poranění), který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje*

¹Zákon. č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

²ŽATECKÁ, Eva. *Trestní právo hmotné a procesní*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2008, s. 84.

³Narovnání – forma odklonu v trestním řízení (viz. ust. § 309 a násl. TŘ)

výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařského ošetření, i když nezanechává trvalé následky.“⁴

- *Majetková škoda* - Pouze taková škoda, jejíž hodnotu lze objektivně vyjádřit v penězích⁵.

V souvislosti s definicí majetkové škody, je vhodné upozornit na rozdílnost oproti definici, kterou poskytuje občanské právo. Můžeme zmínit autora Švestku, který zastává názor, že: „*škodou ve smyslu občanského práva může být jen majetková újma, jež nastala v majetkovém stavu (sféře) postiženého.*“ Zároveň dodává, že: „*pod pojmem škody ve smyslu občanského práva není možné zahrnovat jiné druhy újem než majetkové.*“⁶ V oblasti trestního práva se tak na rozdíl od občanskoprávní úpravy řadí k majetkovým škodám např. i náhrada za ztížení společenského uplatnění, bolestné či dávky nemocenského.

- *Morální škoda* - Ta může být způsobena některými trestnými činy narušujícími občanské soužití, trestné činy proti lidské důstojnosti a další (srovnej např. ust. § 352 a násl. trestního zákona (dále jen „TrZ“)⁷.
- *Jiná škoda* - Tou rozumíme škodu vzniklou na právech, popř. poruchu zdraví, která je slabší intenzity než porucha na zdraví citovaná při vysvětlení pojmu *ublížení na zdraví*. Řadíme sem i trestné činy proti životu a zdraví, případně také proti majetku, pokud jde o trestný čin ve fázi přípravy (viz. ust. § 20 odst. 1 TrZ) nebo pokusu (viz. § 21 odst. 1 TrZ). Rovněž škodu, která má dopad na bezpečnost osoby, její zdraví či majetek, zahrneme pod definici této *jiné škody* dle § 43 odst. 1 TR. V důsledku toho může osoba, která byla takovou škodou stížena, může vystupovat v trestním řízení v pozici poškozeného.

Ke škodě musí dojít v souvislosti s trestným činem, v důsledku něhož je obviněný (respektive obžalovaný) stíhán. Právní posouzení daného skutku je nevýznamné⁸.

Může nastat situace, kdy osobě vznikne škoda, ale ona přesto neprojevuje zájem na potrestání pachatele. V důsledku skutečnosti, že poškozený není žalobcem

⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 310.

⁵Tamtéž, s. 311.

⁶ŠVESTKA, Jirí. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Academia, 1965, s. 86 - 87.

⁷Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁸ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 311.

a dispoziční oprávnění je mu přiznáno jen v ustanovení § 163 odst. 1 TŘ, nemá jeho neaktivní postoj vliv na trestní stíhání pachatele⁹.

Tento názor podporuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010, ve kterém je uvedeno, že „za poškozeného podle § 43 TŘ je přitom třeba považovat i toho, kdo nechtěl, aby bylo proti osobě mu blízké zahájeno trestní stíhání. Pokud totiž z jiných důvodů dojde k zahájení trestního stíhání konkrétní osoby (např. proto, že ve věci byli i jiní poškození, kteří dali souhlas s trestním stíháním), má uvedená osoba právo na náhradu škody způsobené trestným činem, byť nedala souhlas s trestním stíháním (ust. § 163 odst. 1 TŘ).“

- *Bezdůvodné obohacení* - Pokud chceme vymezit tento pojem, musíme využít občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“) ¹⁰. Z ustanovení § 451 ObčZ vyplývá, že bezdůvodným obohacením rozumíme „majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.“ Bezdůvodně se obohatila i osoba, za niž bylo plněno to, co měla po právu plnit ona sama (viz. § 454 ObčZ).

Zatímco poškozeným může být fyzická i právnická osoba, o oběti můžeme hovořit jen v souvislosti s osobou fyzickou¹¹.

1.2 Definice pojmu „oběť trestného činu“

Termín *oběť* užívá kriminologie, dále také viktimologie¹², ale v trestním právu se s ním nesetkáme. Základní předpisy trestního práva (trestní zákon a trestní řád) tento výraz neznají. Legální definici *oběti* trestného činu bychom v současné době našli pouze v zákoně o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů (dále jen „Zpp“) ¹³.

Tento právní předpis definuje *oběť* jako „fyzickou osobu, jíž v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví“, je jí i „osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu“ (viz. ust. § 2 odst. 1, 2 Zpp).

⁹JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 6. vydání. Praha: Karolinum, 1998, s. 29.

¹⁰Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. 1. vydání. Plzeň: Nakladatelství Aleše Čenka, 2012, s. 53.

¹²Nauka o obětech trestných činů

¹³Zákon č. 209/1997 Sb., zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Legální definici *ublížení na zdraví* nalezneme v § 122 TrZ, kde je popisováno jako „*takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření*“.

Aby bylo možné podřadit protiprávní jednání pod tuto skutkovou podstatu, není nutné, aby poškozené osobě vznikly trvalé následky¹⁴.

Z předcházejících řádků plyne, že v oblasti definice *ublížení na zdraví* se široce vymezený pojem *poškozený* prolíná s úžeji vymezeným pojmem *oběť*. Ustanovení trestního řádu a dalších právních předpisů, která prospívají poškozenému, prospívají i oběti trestného činu.

¹⁴MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 269.

2 Viktimologie

Abychom se mohli věnovat problematice obětí trestných činů, musíme se seznámit se specifickým vědním oborem – viktimologií.

V minulosti se v oblasti kriminologie upíraly veškeré oči k pachateli trestného činu, ale oběť byla spíše v pozadí zájmu, protože nebyla nikomu nebezpečná. Takový stav přetrval jen do doby, než se v polovině 20. století zformovala věda, která se začala zabývat oběťmi trestných činů – viktimologie – z latinského *victima* (tj. nauka o obětech trestných činů)¹⁵.

V odborných kruzích panují neshody ohledně toho, zda je viktimologie součástí kriminologie nebo jde o samostatnou vědní disciplínu¹⁶. Nejčastěji se ovšem můžeme setkat s názorem, že jde o součást kriminologie¹⁷. Na druhé straně je vhodné upozornit na fakt, že existuje i jiná skupina autorů, kteří zastávají tezi, že jde o samostatnou vědní disciplínu, která existuje souběžně vedle kriminologie¹⁸. Já osobně bych se přiklonila spíše k verzi, kterou zastává většina odborné veřejnosti – tedy že jde o součást kriminologie.

Zjednodušeně můžeme říci, že viktimologie využívá zkoumání obětí trestných činů jako základního ukazatele, který může vést k objasnění mechanismu trestného činu. Dále se viktimologie zabývá samozřejmě tím, jakým způsobem poskytnout oběti co nejvhodnější formu pomoci. K dalším aspektům, kterým se viktimologie věnuje, patří práva obětí trestných činů v trestním řízení. Nesmíme zapomínat na psychologickou složku viktimologie, kdy odborníci zkoumají trauma, která oběť následkem trestného činu utrpěla. Zabývají se následnými psychickými problémy, jimiž oběť téměř vždy trpí.

Jako zajímavost bych uvedla, že mezi průkopnické státy, ve kterých se začala viktimologie rozvíjet, patří USA, Německo a Izrael. Roku 1979 byla v Německu založena Světová společnost pro viktimologii¹⁹.

¹⁵KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 156.

¹⁶HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 92.

¹⁷KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 156.

¹⁸KAISER, Günter. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 199, s. 221.

¹⁹ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s.11.

Na závěr bych poznamenala, že vymezení pojmu „oběť“ v tomto viktimologickém slova smyslu²⁰ není totožné s trestněprocesním termínem poškozený, který je mnohem užší a nepokrývá řadu charakteristik, jimiž se právě viktimologické pojetí výrazně liší od vymezení definice „poškozeného“, kterou nalezneme v zákoně.

2.1 Proces viktimizace

Trestný čin je pro oběť pouze počátkem – tj. úvodním dějstvím. Automaticky startuje pochody, o kterých v této kapitole pojednávám. Ovšem ne každá oběť prochází všemi fázemi a ne u každé oběti dochází ke stejné intenzitě prožitků. Jde o celý proces dějů, který nazýváme viktimizací²¹.

Ve své práci se zabývám možnostmi, jak pomoci obětem trestných činů, k čemuž bezesporu neřadíme jen finanční stránku věci, ale i snahu orgánů činných v trestním řízení postupovat ve vztahu k oběti tak, aby nebyla *viktimizací* vystavena dalším stresujícím situacím. Ať už jde o osobu advokáta, soudce, policistu a další, všichni tito profesionálové by měli být nápomocni obětem trestných činů. Aby byli skutečnými profesionály v pravém slova smyslu, měli by si osvojit i tuto problematiku.

Újma způsobená trestným činem má dalekosáhlejší následky než jen konkrétní prožitek z trestného činu. Viktimologie nejčastěji rozlišuje dvě fáze viktimizace čili dva procesy, které ovlivňují osobnost oběti. Někdy se můžeme setkat i se členěním na tři etapy.

Ve své práci pojednávám o všech třech fázích:

- **Primární viktimizace** bezprostředně souvisí s trestným činem. Oběť pociťuje v důsledku jednání pachatele značnou újmu. Tento první typ viktimizace zasáhne každou osobu, která se stane obětí trestné činnosti. Život oběti je totiž trestným činem vždy nějakým způsobem ovlivněn²².

V důsledku pachatelova jednání může dojít u oběti k několika újmám:

- 1) fyzická újma (ublížení na zdraví, smrt apod.)
- 2) emocionální újma (Zde je těžké takovou újmu objektivně postihnout. Jde totiž o subjektivní prožitek, který každý jedinec vnímá jinak.)

²⁰KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 156.

²¹ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s.12.

²²MUSIL, Jan a kol. *Kriminalistika: Vybrané problémy teorie a metodologie*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR. 2001, s. 46.

3) finanční újma (ušlý zisk, škoda na majetku a pod.)²³

Oběti bývají laickým okolím často ubezpečovány, že nyní už bude situace jen lepší a že nejhorsší prožitek je již minulostí. Ve skutečnosti ovšem hrůzný zážitek teprve spustí následný proces - tj. proces sekundární viktimizace²⁴ a samotné vjemy z toho, že jsme se stali obětí některého z trestných činů, jsou bohužel často jen pouhým začátkem útrap oběti. U jedince dochází k ztotožnění se s představou, že ho pachatel zastihl nepřipraveného a on mu v roli oběti nedokázal vzdorovat tak, jak by si nyní představoval.

- **Sekundární viktimizace** následuje (ne vždy) primární viktimizaci.

V souvislosti se sekundární viktimizací se setkáváme s usilovnými tendencemi obětí směřujícími k vytěsnění traumatu, k němuž došlo v souvislosti s trestným činem. Oběť si díky ní musí opakovaně připomínat děsivé zážitky a znovu prožívá další traumata. Za sekundární viktimizaci automaticky nepovažujeme výslech oběti ani další úkony trestního řízení. Sekundární viktimizace se projeví až v okamžiku, kdy se k oběti trestného činu chová okolí bezohledně²⁵. Za velmi důležité považuji poznamenat, že sekundární viktimizace může mnohdy vést k daleko závažnějším důsledkům než sama viktimizace primární²⁶.

Nejpravděpodobněji bude prvním, s kým se oběť trestného činu setká, policejní orgán. Ačkoli se to tak nemusí na první pohled jevit, bude mít právě tento okamžik značný dopad na to, jak se oběť s nastalou situací vypořádá²⁷. Zejména v těchto situacích dochází v mnohých případech bohužel k tomu, že orgán činný v trestním řízení přistupuje k oběti s despektem, chová se opovrživě a necitlivě.

Za poměrně zarážející fakt považuji skutečnost, že mezi jedny z nejčastějších původců viktimizace patří právě orgány činné v trestním řízení²⁸. Troufám si tvrdit, že orgány činné v trestním řízení by měly být primárně těmi, kdo poskytnou oběti profesionální a náležitou péči. Já osobně považují výsledky výzkumů za značně alarmující a měly by orgány činné v trestním řízení motivovat k tomu, aby se této

²³ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. s.13.

²⁴Tamtéž.

²⁵KAISER, Günter. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 243 – 244.

²⁶MUSIL, Jan a kol. *Kriminalistika: Vybrané problémy teorie a metodologie*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR. 2001, s. 46.

²⁷Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí trestného činu a ohledně obětí zneužití moci*. 1. vydání. Praha: Kufr. 1997. s. 55.

²⁸K tomu blíže viz. MUSIL, Jan a kol. *Kriminalistika*, dále ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*

problematice věnovalo více pozornosti. Mezi další původce sekundární viktimizace, se kterými se můžeme setkat, tedy patří média, veřejnost a nejbližší lidé v okolí obětí²⁹.

Abych podložila výše uvedená tvrzení, mohu poukázat na výzkum, který zpracovalo občanské sdružení Bílý kruh bezpečí³⁰ v období let 2001 a 2002 za spolupráce s oběťmi znásilnění. Z něj vyvozujeme následující závěry: Za zdroj sekundární viktimizace považovalo 70% obětí soudní znalce (gynekology, psychology atd.), dalších 30% označilo za původce orgány činné v trestním řízení (soudci, policisté), 20% postižených pociťovalo nepochopení z řad jejich přátel a příbuzných. Oběti nejčastěji popisovaly, že nebyly jasně informovány o postupu při vyšetřování. Nikdo se údajně příliš nezabýval tím, zda psychicky rozrušená oběť byla schopna informace vstřebat a pochopit. Tím docházelo k potlačení práva na informace, kdy mají být oběti vysvětleny veškeré aspekty trestního řízení tak, aby s nimi byla srozuměna. Orgány činné v trestním řízení, dle výpovědí obětí, neprojevovaly snahu o zajištění bezpečnosti oběti, která se nezdědka obávala o život poté, co podala trestní oznámení. Některé oběti dokonce popisovaly situace, kdy byly odrazovány od podání trestního oznámení. Velké množství z nich konstatovalo, že jako velké negativum pociťovaly to, že byly vyslýchány v nevhodném prostředí, kde působily rušivé elementy a kde jim tak nebyla věnována dostatečná pozornost.³¹

V průběhu trestního řízení si oběť musí v mysli opětovně přehrávat celý průběh trestného činu. Pokud s obětí není v této době náležitě zacházeno, v důsledku to může vyústit až v psychické problémy. Kromě původní újmy způsobené trestným činem se nyní musí vyrovnávat se zvýšeným zájmem o svou osobu, který jí zpravidla bez výjimky není příjemný. Za primární viktimizaci je odpovědný pachatel trestného činu, na sekundární viktimizaci se může podílet více činitelů. Podstatné je, že sekundární viktimizaci se dá předejít. Orgány činné v trestním řízení by měly s obětí citlivě zacházet po celou dobu a ve všech fázích trestního řízení. Osoby, které se profesně podílí na trestním řízení, by měly soustavně zvyšovat svou kvalifikaci, aby nepůsobily oběti další příkoří, kterým již trpí v důsledku jednání pachatele. Jsem přesvědčena, že pokud budou orgány činné v trestním řízení přistupovat k obětem

²⁹HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 96.

³⁰Jde o občanské sdružení poskytující pomoc obětem a svědkům trestných činů.

³¹ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 22.

profesionálně a zároveň s pochopením, otevře se kvalitnější prostor pro vzájemnou spolupráci, což může přispět ke zdárnému vyřešení mnohých kauz.

Kupříkladu Justiční akademie pořádá pravidelná školení a přednášky pro trestní soudce, některé jsou přímo zaměřeny na problematiku výslechu svědka a oběti³².

- **Terciární viktimizace** souvisí spíše s psychologickou stránkou oběti a delším obdobím po spáchání trestného činu, proto se o ní zmiňují jen okrajově.

Oběť v této fázi trpí psychickými problémy a úzkostnými stavy. Délka terciární fáze viktimizace se odvíjí od schopnosti oběti vypořádat se s prožitými traumaty. Oběť si jako následek trestného činu nezřídka odnáší některou z psychických poruch (fobie atd.), často dochází ke změně dosavadního způsobu života³³.

³²POMLOVÁ, Olga. Právo oběti trestného činu na citlivé zacházení. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 4, s.114.

³³HAVELKOVÁ, Barbara. *Je právo neutrální?* [on line]. osops.cz, 2002. Dostupné na <http://www.osops.cz/download/files/gender/8_gender-a-pravo.pdf>.

3 Formy pomoci obětem trestných činů

Nelze jednoznačně říci, jaká forma pomoci je pro oběť nejdůležitější. Do značné míry jde o subjektivní hledisko dané osoby, které je závislé na trestném činu, jehož se osoba stala obětí. Některé osoby mohou primárně směřovat k obnovení pocitu bezpečí a inklinovat k psychologické pomoci, jiné oběti mohou být sužovány zhoršenými životními podmínkami v důsledku nedostatku financí.

Domnívám se, že v mnohých případech je problematické, že oběť často ani neví, jaké formy pomoci se jí nabízejí a jaká práva jí plynou z právních předpisů. Zde je vhodné poukázat na činnost řady specifických institucí (např. Bílý kruh bezpečí a další)³⁴, které se zaměřují právě na pomoc obětem trestných činů a mohou oběť „navést správným směrem“. Pevně věřím, že v souvislosti s legislativními změnami, které nás v průběhu letošního roku čekají, dojde k výraznému zmírnění těchto nedostatků (viz. kapitola V.)

Zjednodušeně můžeme formy pomoci obětem trestných činů rozdělit na nepeněžité a peněžité. Vzhledem ke skutečnosti, že formy pomoci mohou být rozmanité, zvolila jsem pro své pojednání několik z nich, které shledávám nejvýznamnějšími.

3.1 Finanční pomoc obětem trestných činů

Obětem trestných činů se nabízí několik zdrojů, ze kterých lze za určitých podmínek získat finanční satisfakci. V této kapitole se zaměřuji zejména na ty druhy finanční pomoci, o které je možné usilovat v rámci trestního řízení. Sem řadíme:

- A. Uplatnění nároku na náhradu škody na zdraví
- B. Uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích
- C. Pomoc dle zákona o peněžité pomoci obětem trestných činů³⁵

³⁴Viz. kapitola 4.2

³⁵Zákon č. 209/2007 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů, ve znění pozdějších předpisů

D. Uplatnění nároku na náhradu majetkové škody nebo uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení³⁶

Tyto nároky může oběť uplatnit v adhezním řízení. Adhezní řízení představuje součást trestního řízení, nejde o formálně ani časově samostatnou část. V adhezním řízení rozhoduje soud dle hmotného práva, ovšem ne hmotného práva trestní povahy. Nejčastěji se postupuje dle občanského zákoníku, ale stále v návaznosti na trestní řád³⁷.

Pro komplexní vymezení považuji za vhodné alespoň zmínit i další možnosti, které mohou oběti prospívat, přestože existují nezávisle na trestním řízení. Oběti se nabízí možnost získat dávky státní sociální péče, může obdržet také plnění z pojistných smluv, pokud si je sjednala (např. úrazové pojištění). Alternativou je i podpora z nadací či nadačních fondů.

3.1.1 Nárok na náhradu škody na zdraví

V souladu s § 43 odst. 3 TŘ se oběti skýtá možnost žádat náhradu škody na zdraví v rámci adhezního řízení. Nárok na náhradu škody musí být uplatněn vůči konkrétnímu obviněnému, dalším kritériem je uvedení výše nároku. Samotné podání trestního oznámení není dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 23/2011 řádným uplatněním nároku na náhradu škody. K uplatnění nároku musí totiž dojít nejpozději u hlavního líčení a to ještě před započítáním dokazování, je ale možné učinit ho již ve fázi přípravného řízení³⁸. Pro přesnost je vhodné doplnit, že výše uváděná lhůta je lhůtou procesněprávní, kterou při zmeškání bohužel nelze navrátit zpět³⁹. Dle novely trestního řádu⁴⁰, která nabyla účinnosti k 1. červenci 1990, již není možné, aby za poškozeného uplatnil nárok na náhradu škody státní zástupce, jak to bylo do té doby přípustné.

³⁶Pokud jde o náhradu majetkové škody, může se oběť v adhezním řízení domáhat např. náhrady za potrhání oblečení, odcizenou peněženku apod. O náhradě majetkové škody a nároku na vydání bezdůvodného obohacení ve své práci nepojednávám, jelikož se domnívám, že spadá spíše do tematiky „pomoci poškozenému trestným činem“. Považovala jsem ale za vhodné, aby byla uvedena ve výčtu druhů finanční pomoci.

³⁷ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 315.

³⁸JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 233 – 234.

³⁹NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav a kol. *Trestní zákon, trestní řád*. Komentář. 2. vydání. Praha: Eurounion, 2002, s. 574.

⁴⁰Novela trestního řádu č. 178/1990 Sb.

K odškodnění újmy na zdraví dochází finanční cestou. Oběti tak mohou být hrazeny⁴¹:

1) Náklady související s léčbou

Do této kategorie řadíme finanční prostředky využitě na léčbu oběti. Nebudou sem ale zahrnuty výdaje, které byly uhrazeny ze všeobecného zdravotního pojištění. Půjde tedy např. o náklady na dietní stravu, náklady na pořízení speciální ortézy apod.

2) Ztráta na výdělků po dobu pracovní neschopnosti

K výsledné cifře, která má být oběti hrazena, dojdeme při vypočtení rozdílu mezi průměrně dosahovaným výdělkem a následně vyplácenými částkami nemocenské.

3) Ztráta na výdělků po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě

Zde jde o rozdíl mezi průměrně dosahovaným výdělkem (v období před vznikem škody na zdraví) a výdělkem, kterého oběť dosahuje po návratu do pracovního procesu (při invaliditě) za připočtení případných dávek (částečného) invalidního důchodu.

4) Ztráta na důchodu

Ztrátu na důchodu představuje rozdíl mezi důchodem, který byl oběti přiznán a důchodem, na který by měla oběť nárok, kdyby byla do základu – tj. průměrného výdělků za 1 měsíc, z něhož byl důchod vypočten, započtena náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti, která byla oběti vyplácena v období, jež bylo rozhodující pro určení výše důchodových dávek.

5) Bolestné a ztížení společenského uplatnění

Náhrada škody na zdraví se v případě bolesti a ztížení společenského uplatnění řídí vyhláškou Ministerstva zdravotnictví⁴² (dále jen „vyhláška“). Odškodnění za bolest se odvíjí od intenzity „*tělesného a duševního strádání způsobeného škodou na zdraví*“ (viz. § 2 odst. 1 vyhlášky). U náhrady za ztížení společenského uplatnění se dle § 3 odst. 1 vyhlášky vychází z toho, jaký vliv bude mít zranění na náš budoucí život (např. povolání, možnost uplatnit se v politické, sportovní, kulturní sféře atd.). Rozsah obou plnění vyčíslí lékař na základě bodového ohodnocení v posudku, při němž vychází z konkrétních příloh vyhlášky. Každý bod

⁴¹KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Jak si poradit v pozici oběti trestného činu*. 1. vydání. Brno: Liga lidských práv, 2009, s. 21.

⁴²Předpis č. 440/2001 Sb., vyhláška Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

představuje hodnotu 120 Kč. V případech hodných mimořádného zřetele je možné rozsah odškodnění, které bylo určeno v souladu s vyhláškou, zvýšit (viz. § 8 vyhlášky).

Do budoucna se uvažuje o změně současného znění vyhlášky co do možnosti soudu zvýšit hodnotu odškodnění a to i v jiných případech než ve výše uvedených (tj. případech hodných mimořádného zřetele). Vyhláška byla v minulosti dokonce napadena žalobou před Ústavním soudem. Důvodem byl tvrzený rozpor s čl. 95 Ústavy, kdy zněním vyhlášky měli být soudci nepřiměřeným způsobem omezováni ve svobodě rozhodování⁴³.

Za nedostatek stávající úpravy považují někteří odborníci znění § 579 odst. 2 ObčZ. Podle něj totiž smrtí oběti zaniká právo na bolestné i na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Toto právo zanikne bez ohledu na to, zda již byl nárok na bolestné a na náhradu nemajetkové újmy pravomocně přiznán či ne.

V tomto případě se nemohu ztotožnit s postojem JUDr. Cilínkové a JUDr. Kuboně⁴⁴, kteří navrhuje, aby došlo ke změně právní úpravy v tom smyslu, že by smrt oběti automaticky neznamenala zánik těchto práv. Tato peněžitá plnění by pak byla vyplácena konkrétně stanoveným osobám.

Právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění řadíme k osobnostním právům (viz. ust. §11 ObčZ), která jsou pevně spjata s konkrétní osobou. Proto se domnívám, že je stávající právní úprava zcela na místě, když se smrtí oběti spojuje i zánik práva na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Bolest i strádání v důsledku zhoršené možnosti uplatnění se ve společnosti si musela vytrpět jen osoba oběti, proto mi připadá nelogické, aby z tohoto profitovaly jakékoliv jiné osoby. Jsem navíc přesvědčena, že pozůstalým osobám se dostane dostatečné finanční satisfakce již díky ust. § 444 odst. 3 ObčZ, které rozvádím v následujícím odstavci.

6) Přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud oběť zemřela.

7) Jednorázové odškodnění pozůstalých

V návaznosti na výše uvedené nemohu opomenout úpravu, kterou přinesla novela občanského zákoníku č. 47/2004 Sb. Na základě ní přiznává § 444 odst. 3 ObčZ pozůstalým osobám nárok na jednorázové odškodnění. Dle uváděného

⁴³KOLÁČKOVÁ, Jana. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 5, s. 136.

⁴⁴CILÍNKOVA, Marie. KUBOŇ, David. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*, 2004, roč.11, č. 10, s. 35.

ustanovení ObčZ se částka 240.000,-Kč poskytne manželovi (manželce), každému dítěti, stejně jako rodiči osoby, která v důsledku trestného činu zemřela. Pokud jde o rodiče, který přišel o dosud nenarozené počaté dítě, přísluší mu částka 85.000,-Kč. Každý sourozenec zesnulého obdrží 175.000,-Kč. Osobě, která žila s usmrčeným ve společné domácnosti v době, kdy došlo k události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, bude vyplacena částka 240.000,-Kč.

Zavedení vyplácení jednorázového odškodnění pozůstalým bylo bezesporu výrazným krokem směřujícím ke zdokonalení úpravy náhrady škody v českém právním řádu. Každý případ má svá specifika, proto není snadné jednotně vymezit hodnotu lidského života. Takto poskytnutá náhrada škody prakticky ani nemůže vyrovnat míru zásahu do osobnostní sféry pozůstalých. Z těchto důvodů je možné souběžně žádat nejen náhradu škody při usmrcení, ale i náhradu nemajetkové újmy v penězích z titulu ochrany osobnosti⁴⁵. Tento názor potvrzuje i nález Ústavního soudu ze dne 5. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

8) Náklady na výživu pozůstalých

Bude se poskytovat jen za předpokladu, že výživa pozůstalých není kryta dávkami sirotčího či vdovského důchodu.

Následující procesní úprava, kterou uvádím, se nevztahuje jen na náhradu škody na zdraví, užije se i ohledně problematiky náhrady nemajetkové újmy v penězích (viz. následující kapitola). Jen pro upřesnění doplním, že obdobně by se postupovalo v případě majetkové škody či nároku na vydání bezdůvodného obohacení.

Jestliže na základě dokazování v trestněprávním řízení nezíská soud dostatečné podklady pro to, aby mohl vyslovit povinnost k náhradě škody na zdraví nebo nemajetkové újmy v penězích, případně je-li nutné provést další rozsáhlé dokazování, které by přesahovalo potřeby trestního řízení, odkáže oběť s jejím nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních (viz. § 229 odst. 1 TŘ). Na občanskoprávní řízení bude oběť se svým požadavkem na náhradu škody (nemajetkové újmy) odkázána i tehdy, když bude obžalovaný zproštěn obžaloby (viz. § 229 odst. 3 TŘ). Třetí možností je kombinace obou předcházejících variant, kdy soud uzná věrohodně prokázanou část nároku a se zbytkem bude oběť odkázána na občanskoprávní řízení (případně řízení před jiným příslušným orgánem). Z

⁴⁵CILÍNKOVÁ, Marie. KUBOŇ, David. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*, 2004, roč.11, č. 10, s. 30 - 31.

uváděného vyplývá, že soudu není dána možnost návrh na náhradu škody zamítnout.

Pokud bychom srovnali úpravu uplatnění nároku oběti v rámci adhezního a občanskoprávního řízení, můžeme zjednodušeně konstatovat, že nárok na náhradu škody (nemajetkové újmy v penězích) lze v trestním řízení uplatnit relativně snadnějším způsobem⁴⁶. Takové podání není na rozdíl od občanskoprávní úpravy zpoplatněno. Pozitivem je rovněž úspora času, protože v adhezním řízení se oběť většinou dočká náhrady škody (nemajetkové újmy) mnohem dříve než v řízení občanskoprávním. Další výhodou je možnost domoci se zajištění svého nároku na majetku obviněného

V důsledku obav, že by nárok oběti nemusel být uspokojen, případně mohl být zmařen, lze nařídit zajištění majetku obviněné osoby. O takovém postupu rozhodne na základě návrhu oběti či státního zástupce soud.

Ve fázi přípravného řízení může o zajištění nároku oběti na majetku obviněného rozhodnout státní zástupce a to i bez návrhu⁴⁷. Zajištění se provádí tak, že se v usnesení vymezí konkrétní majetek, se kterým se obviněnému zakáže disponovat. U nemovitostí se usnesení doručí kompetentnímu katastrálnímu úřadu a movité věci se nejčastěji uloží do soudní úschovy⁴⁸.

Jestliže ale obviněný, případně jiná osoba, s jejímž počínáním obviněný souhlasí, složí na účet soudu u peněžního ústavu částku, která odpovídá přibližné výši nároku oběti na náhradu škody na zdraví (nemajetkové újmy), dojde k upuštění od provádění zajišťovacích úkonů, popřípadě k jejich zastavení. Osoba, která poskytuje finanční částku místo osoby obviněného, musí být předem informována o podstatě obvinění osoby, za kterou peněžní nárok zajišťuje. Pokud složená peněžitá částka neodpovídá odhadované výši škody (nemajetkové újmy), provede se zajištění na majetku obviněného v tom rozsahu, jaký je rozdíl mezi pravděpodobnou výší škody (nemajetkové újmy) a složeným obnosem (viz. § 47a odst. 1 TŘ).

Za předpokladu, že oběť nesouhlasí se zněním rozsudku, přiznává jí trestní řád možnost bránit se skrze podání odvolání (viz. § 246 odst. 1 písm. d) TŘ). Dalším

⁴⁶ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnost k úhradě škody. *Právo a podnikání*, 2005, roč. 14, č. 3, s. 25 – 26.

⁴⁷MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 275.

⁴⁸ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*, 2005, roč. 14, č. 3, s. 23 – 24.

důvodem pro podání takového opravného prostředku může být fakt, že takový výrok vůbec učiněn nebyl (viz. § 246 odst. 2 TR).

3.1.2 Náhrada nemajetkové újmy v penězích

S účinností od 1. července 2011 došlo k významné změně trestního řádu (konkrétně zákonem č. 181/ 2011 Sb.), která souvisí s právy oběti v průběhu adhezního řízení. Nemajetkovou újmou rozumíme konkrétní zásah do osobnostních práv fyzické osoby (viz. § 13 odst. 2 ObčZ). Výčet osobnostních práv obsahuje ust. § 11 ObčZ, když říká, že *„fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevu osobní povahy.“*

Předpokladem odpovědnosti je takový zásah, který je schopen vyvolat újmu v nemajetkové sféře oběti. Újmou v tomto případě rozumíme porušení, případně ohrožení osobnosti fyzické osoby týkající se její morální či fyzické integrity. Musí jít o zásah protiprávní, dále musí existovat příčinná souvislost mezi zásahem a jeho rozporem s právním řádem⁴⁹.

Dle rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2.2004, sp. zn. 1Co 63/2003 nalezne právo na náhradu nemajetkové újmy své uplatnění v situacích, kdy *„morální satisfakce jako ryze osobnostní právo k vyvážení a zmírnění nepříznivých následků protiprávního zásahu do osobnostních práv nepostačuje“*.

Před účinností novely bylo možné uplatňovat v adhézním řízení jen nárok na náhradu majetkové škody, která musela být prokazatelně a přesně vyjádřitelná v penězích⁵⁰. Domáhat se nároku na náhradu nemajetkové újmy mohla oběť jen na základě žaloby podané v občanskoprávním řízení⁵¹. Docházelo tak k průtahům v řízení, kdy si oběť musela nepříjemnou záležitost opakovaně připomínat. Předchozí právní úprava tedy nebyla s ohledem na postavení oběti příliš vhodnou.

V případě uváděné úpravy musím vyjádřit své kladné stanovisko k postupu zákonodárců, protože právě rychlý proces považuji za jeden z nejpodstatnějších faktorů, který oběti usnadní její těžkou pozici. Nyní tedy může oběť požadovat v

⁴⁹RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 16, s. 591.

⁵⁰ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*, 2005, roč. 14, č. 3, s. 25.

⁵¹KROFT, Michal. *Novelizace zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, náhrada nemateriální újmy*. [on line]. cfoworld.cz, 19.8.2011. [cit. 19.8.2011]. Dostupné na <<http://cfoworld.cz/novelizace-zakona-c-141-1961-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-nahrada-nemajetkove-ujmy-1126>>.

rámci adhezního řízení nejen náhradu škody vyjádřitelnou v penězích, ale skýtá se jí rovněž možnost uplatnit zároveň nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Na druhé straně by asi nebylo vhodné podléhat předčasnému nadšení. V žádném právním předpisu totiž nenalezneme horní hranici částky, kterou lze jako náhradu nemajetkové újmy požadovat. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006 vyplývá, že soud musí při hodnocení adekvátnosti požadované satisfakce vycházet z komplexního zhodnocení situace. Je nezbytné zohlednit povahu a způsob neoprávněného zásahu, intenzitu, charakter hodnoty osobnosti, míru zasažení této hodnoty a další.

Troufám si tvrdit, že ohledem na komplikovanost některých případů a také náročnost vyčíslení nemajetkové újmy, mnohdy nemusí řízení před trestními soudy probíhat tak rychle, jak by se mohlo na první pohled zdát. Za úvahu by jistě stálo i to, zda má výše náhrady nemajetkové újmy v penězích představovat jen satisfakci pro oběť či má zároveň působit i jako prevence trestné činnosti ve vztahu k pachateli. Vždy bude nutné zohlednit veškeré okolnosti případu – intenzitu a druh neoprávněného zásahu do osobnostních práv jednotlivce. Dále se bere v potaz to, jak zásah ovlivnil život oběti, stejně jako následné komplikace při její společenské adaptaci⁵².

Vzájemná práva a povinnosti, které vznikly v důsledku neoprávněného zásahu do osobnostních práv fyzické osoby, jsou podle rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. července 2009, sp. zn. 1Co 315/2008 pevně spjaty s dotčenými subjekty. Smrtí původce zásahu nebo smrtí dotčené fyzické osoby dojde k jejich zániku.

Oběti je jako náhrada za nemajetkovou újmu poskytováno peněžité plnění. Vzhledem k tomu došel Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 k závěru, že jde o právo majetkové povahy a jako takové podléhá obecné promlčecí době – tj. tříleté promlčecí lhůtě (viz. § 101 ObčZ).

V závěru pojednání o náhradě nemajetkové újmy bych doplnila, že je nutné si uvědomit, že nárok na náhradu škody na zdraví a nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích jsou odlišné právní prostředky a není přípustné uplatňovat je na základě totožného skutkového tvrzení.⁵³

⁵²Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006.

⁵³Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. května 2010, sp. zn. 1Co/2010.

3.1.3 Peněžítá pomoc ze strany státu (zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů)

Za vhodnou formu pomoci, kterou může stát oběti trestného činu nabídnout, považují kompenzaci prostřednictvím poskytnutí určitého finančního obnosu.

V zahraničí přišel roku 1964 s první analogickou koncepcí Nový Zéland, po něm USA (konkrétně stát Kalifornie), Austrálie a Kanada⁵⁴.

Roku 1997 byl Parlamentem ČR přijat zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů. Tento zákon byl s účinností od 1. července 2006 novelizován zákonem č. 204/2006 Sb., aby odpovídal Směrnici Rady o odškodnění obětí trestných činů⁵⁵, která stanovila, že všechny členské státy Evropské Unie musí promítnout její ustanovení do svých právních řádů do 1. ledna 2006⁵⁶.

V České republice vychází peněžítá forma pomoci právě z výše uváděného zákona. Zákon obsahuje v úvodu mé práce citovanou definici pojmu „oběť“, kdy ji vymezuje jako: „osobu, které vznikla škoda na zdraví“ a dále i „osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu“ (viz. § 2 odst. 1, 2 Zpp).

Z výše uvedeného vyplývá, že se v souvislosti s „obětí“ jedná jen o škodu na zdraví, ne o jiné druhy škod⁵⁷.

V současné době nezná trestní právo jinou definici „oběti trestného činu“, než právě tu, kterou uvádí zmiňovaný zákon. Do budoucna bude problematiku obětí upravovat zákon o obětech trestných činů a o změně a doplnění některých zákonů⁵⁸ (dále jen „ZoTČ“), který nabude účinnosti v průběhu letošního roku (viz. § 62 ZoTČ).

Tento zákon zajišťuje jednorázovou formu pomoci (viz. § 2 odst. 3 cit. zák.), kterou poskytne stát, „pokud škoda na zdraví nebo v důsledku smrti způsobená

⁵⁴NOVOTNÝ, Otto. ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 169.

⁵⁵Směrnice Rady 2004/80 ze dne 29. dubna 2004, o odškodnění obětí trestných činů. Úř. věst. L 261, 6. srpna 2004.

⁵⁶RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 57 - 58.

⁵⁷SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství Aleše Čenka, 2012, s. 61.

⁵⁸Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně a doplnění některých zákonů

trestným činem nebyla plně uhrazena“ (viz. § 4 Zpp). Výše finanční pomoci ovšem není neomezená⁵⁹.

Primárně bychom se měli zabývat podmínkami, které musí být splněny, aby oběti mohla být státní pomoc vůbec přiznána. Ty jsou vyčerpávajícím způsobem uvedeny v zákoně, já uvádím pro orientaci jen některé ze stěžejních. Konkrétně je nezbytné dosáhnout stanoveného bodového ohodnocení bolesti, kterou byla oběť nucena vytrpět. Bolestné musí dosáhnout minimální hodnoty 100 bodů (viz. § 6 odst. 2 Zpp). Hodnocení provede ošetřující lékař dle vyhlášky o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Aby mohla být peněžitá pomoc poskytnuta, nesmí oběť na základě § 163 TŘ odmítnout udělit souhlas s trestním stíháním, případně už udělený souhlas vzít zpět (viz. § 6 odst. 1 písm. b) Zpp), dále je nutné poskytnout náležitou součinnost orgánům činným v trestním řízení (viz. § 6 odst. 1 písm. c) Zpp). Opomenout nemohu ani skutečnost, že oběti nebude ze strany státu poskytnuta peněžitá pomoc za situace, kdy bude oběť stíhána jako osoba spoluobviněná v trestním řízení vedeném pro trestný čin, v důsledku něhož vznikla této oběti škoda na zdraví. Stejně se postupuje v případě, kdy bude oběť zároveň účastníkem takového trestného činu (viz. § 6 odst. 1 písm. a) Zpp).

Pokud oběť v důsledku trestného činu zemře, náleží nárok na finanční obnos osobám, které byla zemřelá osoba povinna vyživovat. Jestliže oběť, která při činu přišla o život, bylo dítě, právo požadovat tuto pomoc mají jeho rodiče⁶⁰.

Pomoc dle § 7 odst. 1 písm. a) cit. zák. se na žádost oběti uvedené v § 2 odst. 1 cit. zák. poskytne v paušální částce 25. 000,- Kč nebo ve výši, která „*představuje oběti prokázanou ztrátu na výděлку a prokázané náklady spojené s léčením, snížené o součet všech částek, které oběť již z titulu náhrady škody obdržela*“. Pokud dosahuje škoda, která oběti vznikla, vyšší hodnoty, než je částka, která jí byla poskytnuta jako peněžitá pomoc od státu, může o dávku požádat opětovně. Takto vyplacená částka ovšem nesmí přesáhnout 150. 000,- Kč⁶¹.

Jestliže je státem vyplacena paušální částka (tj. 25. 000,- Kč), nemusí oběť předkládat žádné dokumenty ani potvrzení. Pokud je poskytnutá částka vyšší

⁵⁹HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 110.

⁶⁰ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 168 - 169.

⁶¹KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 178.

hodnoty (až do 150. 000,- Kč), je nezbytné, aby oběť předložila podklady obsahující informace o výdajích, ušlých ziscích a nákladech, které vznikly v důsledku trestného činu⁶².

Pomoc, která se dle § 7 odst. 2 cit. zák. poskytuje pozůstalým osobám popsaným v § 2 odst. 2 cit. zák., představuje paušální částku 150. 000,- Kč. Totožné ustanovení rovněž limituje výši poskytnuté peněžité pomoci, která je v tomto případě ohraničena celkovou sumou 450. 000,- Kč. Pomoc poskytnutá pozůstalým se bude nejčastěji týkat úhrady výdajů v souvislosti s pohřbem, výrobou pomníku, případně výživného, k jehož poskytování byla oběť povinna.

Ustanovení § 8 cit. zák. popisuje situaci, kdy může být finanční pomoc určená dle § 7 snížena či nemusí být dokonce vůbec přiznána. Jde o případ, kdy se oběť spolupodílela na vzniknuvší škodě. Nevyhovění požadavku na pomoc ze strany státu může také souviset s faktem, že oběť nevyužila všech dostupných zákonných prostředků k tomu, aby řádně uplatnila nárok na náhradu škody na pachateli či jiné osobě, která za škodu odpovídá (viz. § 8 písm. b) Zpp). Svůj nárok může oběť uplatnit v žádosti adresované Ministerstvu spravedlnosti. Běží zde subjektivní lhůta jednoho roku ode dne, kdy oběť zjistila, že jí byla trestným činem způsobena škoda (viz. § 9 odst. 1, 2 Zpp).

Jestliže byla peněžité pomoci od státu poskytnuta a oběť následně obdrží plnění z nároků uplatněných v adhezním, popřípadě občanskoprávním řízení, musí do pěti let vrátit na účet Ministerstva spravedlnosti finanční obnos, který takto obdržela. Finanční částky, které oběť obdržela z titulu náhrady škody v adhezním (občanskoprávním) řízení, se státu vrací až do hodnoty poskytnuté pomoci (viz. § 12 odst. 1 Zpp). Peněžité pomoci od státu tedy představuje jakousi formu „půjčky“ ze státní pokladny. Pokud stát neuplatní svůj nárok na vrácení poskytnuté peněžité pomoci ve lhůtě dvou let po uplynutí doby, kdy ji byla oběť dle výše uvedeného ust. § 12 odst. 1 Zpp povinna vrátit, jeho nárok zaniká (viz. § 12 odst. 2 Zpp).

Mnohé zahraniční právní úpravy ale přistupují v těchto situacích k obětem daleko shovívavěji⁶³. Příznivější právní úpravu (s ohledem na zájmy oběti) nalezneme například ve francouzském právním řádu⁶⁴. V některých rysech by mohla

⁶²Bílý kruh bezpečí. *Peněžité pomoci obětem*. [on line]. bkb.cz, 2009. Dostupné na <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomoc-nahrada-skody/penezita-pomoc-obetem>>.

⁶³ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s.169.

⁶⁴JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 6. vydání. Praha: Karolinum, 1998, s. 132 - 133.

být francouzská úprava inspirací i pro český právní řád, proto na ni ve své práci poukazují.

Pro český zákon o peněžité pomoci obětem trestných činů je podstatným faktorem pro přiznání peněžité pomoci finanční situace oběti, ale nebere se ohled na jednotlivé trestné činy, kterými byly oběti stíženy. Francouzská úprava naopak rozlišuje případy, kdy se k majetkovým poměrům oběti sice přihlíží, ale také situace, kdy zůstává finanční stránka bez povšimnutí. Patří sem situace, kdy se újma odškodňuje zcela bez ohledu na bonitu oběti. Taková úprava se uplatní zejména u trestných činů znásilnění a také u případů újmy na zdraví s pracovní neschopností v délce minimálně jednoho měsíce. K majetkovým poměrům se ve Francii přihlíží u trestných činů krádeže, zpronevěry, podvodu a také tehdy, když je doba pracovní neschopnosti kratší než jeden měsíc⁶⁵.

Stejně jako profesorka Válková⁶⁶ považují úpravu českého právního řádu, kdy je o poskytnutí peněžité pomoci rozhodováno s ohledem na sociální situaci oběti, za značně diskriminační a rozhodně by bylo vhodné ji novelizovat ku prospěchu obětí trestných činů.

Ve francouzské úpravě navíc nalezneme ustanovení, které přiznává právo na odškodnění nejen obětem, které postihla majetková či fyzická, ale i psychická újma. Pokud dle české úpravy není poskytnuta peněžitá pomoc v paušální částce 25. 000,- Kč, určí se výše peněžité pomoci v návaznosti na ztrátu na výděлку a na náklady, které byly vynaloženy na léčení. Jsou bohužel známy i případy, kdy Ministerstvo spravedlnosti z této úpravy dovodilo, že pokud byla oběť v době spáchání trestného činu nezaměstnaná, nepřísluší jí nárok na odškodnění⁶⁷.

Takový přístup se mi nezdá být adekvátním. Osoba může být nezaměstnanou z nejrůznějších důvodů, proto by jí případná nezaměstnanost neměla být přičítána k tíži.

Pro lepší představu mohu uvést, že např. v roce 2005 bylo Ministerstvo spravedlnosti požádáno o tuto formu pomoci sto jedenkrát. Čtyřiceti z těchto žádostí

⁶⁵KOLÁČKOVÁ, Jana. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 5, s. 136 - 137.

⁶⁶Viz. KUCHTA, Josef. VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 178.

⁶⁷KOLÁČKOVÁ, Jana. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 5, s. 136 – 137.

bylo vyhověno. Finanční částka, která byla za celý rok 2005 z těchto důvodů vyplacena, dosáhla sumy 1 969 402 Kč⁶⁸.

⁶⁸KOLÁČKOVÁ, Jana. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 5, s. 136.

4 Nepeněžitá pomoc

Jestliže u oběti došlo k újmě v důsledku trestného činu, otevírá se prostor pro nejrůznější formy pomoci a to nejen v majetkové sféře. Jak uvádím již v pojednání o formách finanční pomoci (viz. kapitola 3.), konkrétní pomoc, která může oběti zásadním způsobem ulehčit její situaci, nelze jednoznačně určit. Každá oběť je individuální a z toho mohou vyplývat specifické požadavky. Já osobně se domnívám, že to, co jistě ocení jakákoliv oběť bez výjimky, je dostatek informací. Pokud oběť nebude mít povědomí o svých právech, jen těžko se jich může domáhat. Dále ve své práci pojednávám o těch nefinančních formách pomoci, které považuji za zásadní.

4.1 Zastoupení v trestním řízení

Podle mého názoru je zcela zásadní osobou, která oběti poskytne řadu praktických rad, právě **advokát**. Pokud oběť soudu prokáže, že nedisponuje dostatečnými finančními prostředky, *„rozhodne na její návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu“* (viz. § 51a odst. 1 TŘ). Za splnění těchto podmínek je zmocněncem oběti ustanoven advokát a náklady za zastoupení hradí stát (viz. § 51a odst. 3 TŘ). Zajímavé je, že k obviněnému je trestní řád daleko shovívavější, když ve svém ust. § 33 odst. 2 říká, že obviněnému je možné přiznat právo na bezplatnou právní pomoc i bez návrhu. V souvislosti s výše uvedeným musím bohužel dospět k závěru, že úprava trestního řádu je v tomto ohledu koncipována v neprospěch oběti.

Advokát je osobou, která by měla oběti napomoci při dosažení morální i finanční satisfakce. Měla by mezi nimi vládnout důvěra i respekt. V případě konzultace s obětí trestného činu má advokát velmi těžkou roli. Musí vstřebat informace poskytnuté obětí, často je bez přípravy nucen odpovědět na řadu otázek. Výpověď oběti by nikdy neměla být zlehčována. Tento postup se může vhodně uplatnit i jako prevence viktimizace (viz. kapitola 2.). Advokátovi se vždy přestřou nejméně dvě varianty popisující průběh trestného činu. Advokát musí vždy vycházet z tezí, které mu přestřela oběť v pozici klienta. Je nezbytné, aby oběť svému advokátovi sdělila veškeré detaily činu, které si vybavuje. Někdy je to značně složité – ať už v důsledku nedostatku času pro důkladnou konzultaci, případně kvůli rozrušení oběti, kdy si není schopna vybavit některé detaily. Klientovi by následně

měla být srozumitelně předestřena možná řešení dané situace a předpokládané důsledky té které volby⁶⁹.

Advokát by měl při komunikaci s klientem (obětí) používat pro laika srozumitelného jazyka a vyhnout se odborným termínům⁷⁰. V opačném případě půjde o pochybení advokáta, které může být jednou z mnoha příčin sekundární viktimizace (viz. kapitola 2.1), protože oběť by si v důsledku toho mohla připadat méněcenná. Jedno trauma již prožila v souvislosti s trestným činem, proto je nutné eliminovat vše, co by mohlo negativním způsobem působit na její psychiku.

Advokát je osobou, která vede oběť „správným směrem“, hájí její zájmy a právé advokát je i tím jedincem, jemuž se oběť svěřuje s traumatizujícími zážitky. Každá oběť má proto právo zvolit si osobu advokáta dle svého uvážení. Ve výjimečném případě může bohužel dojít k situaci, kdy se oslovený advokát odmítá případem oběti zabývat. Ani za těchto okolností ovšem není pozice oběti beznadějná a nabízí se jí možnost využít ust. § 18 zákona o advokacii⁷¹ (dále jen „ZoA“), dle kterého jí může být ustanoven **advokát určený Českou advokátní komorou** (dále jen „ČAK“). Oběť ale musí dodržet stanovený postup:

- 1) Zcela zásadním předpokladem pro ustanovení advokáta určeného ČAK je včasné podání žádosti na speciálním formuláři.
- 2) Vzhledem k tomu, že ČAK neurčuje své členy k zastupování v těch případech, kdy zastoupení není zákonem obligatorně vyžadováno, musí se jednat o případ povinného zastoupení advokátem (např. mimořádný opravný prostředek - dovolání)
- 3) Posledním předpokladem je ten, že osobě žadatele nelze ustanovit advokáta ex offio. Nebylo jí umožněno ani to, aby získala právní pomoc v souladu se zákonem. Tím rozumíme situaci, kdy nejméně dva advokáti odmítli poskytnout žadateli své služby. To je nutné ČAK prokázat předložením patričních prohlášení.⁷²

V neposlední řadě může být oběť v trestním řízení zastoupena také osobou **zmocněnce**. Ten musí splňovat podmínku plné způsobilosti k právním úkonům, právní vzdělání není nutné. Okolností, která vyloučí osobu z možnosti vystupovat

⁶⁹ČÍRTKOVÁ, Ludmila. VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 152 – 153.

⁷⁰Tamtéž, s. 153.

⁷¹Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

⁷²Česká advokátní kancelář [on line]. cak.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id>>.

v pozici zmocněnce je ta, že tatáž osoba byla v hlavním líčení nebo veřejném zasedání předvolána za účelem podání svědecké výpovědi, znaleckého posudku či tlumočení. Jinak může být zmocněncem téměř kdokoliv. Zmocněnec má rozsáhlá oprávnění, neboť smí činit veškeré právní úkony, které by jinak příslušely pouze oběti (viz. § 50 a násl. TŘ).

Důvodů pro zastoupení oběti zmocněncem může být celá řada – nedostatek financí, časová vytíženost, obavy ze setkání se s pachatelem. Domnívám se, že v tomto institutu by se dala najít pozitiva i negativa. Osobně vnímám možnost nechat se zastupovat osobou, kterou znám a které důvěřuji (např. blízkým rodinným známým), za formu psychické podpory. Takový postup bych považovala za vhodný zejména u právně nekomplikovaných případů. S ohledem na fakt, že zmocněnec nemusí mít právní vzdělání, si dovoluji tvrdit, že při právně složitých kauzách bych upřednostnila zastoupení osobou, která vykazuje patřičnou míru odbornosti.

4.2 Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů

Mezi nejznámější z organizací, které zasvětily svou činnost poskytování pomoci obětem trestných, patří bezesporu **Bílý kruh bezpečí** (dále jen „BKB“). Jedná se o občanské sdružení, které se zabývá poskytováním právních, psychologických a sociálních rad. Služby zde poskytují zkušení odborníci z daných oblastí, kteří věnují svůj volný čas této prospěšné činnosti. Pokud se na organizaci obrátí oběť trestného činu, primární snahou je nastolit u ní pocit bezpečí a důvěry. Teprve následně může pracovník s obětí dále pracovat a zvolit nejvhodnější postup k nápravě újmy, kdy dojde ke zmapování problému a vytyčení konkrétních cílů. Sdružení rovněž věnuje mnoho ze svého úsilí k osvětě této oblasti. Role sdružení je významná i z hlediska legislativních procesů, jelikož se může podílet na procesu tvorby zákonů a také předkládat podněty zákonodárným iniciativám⁷³, což považuji za velmi pokrokové řešení, protože osoby činné v těchto organizacích patří v mnoha případech k prvním osobám, se kterými oběť přijde do kontaktu. Mohou tak poměrně spolehlivě popsat potřeby změn, které by bylo vhodné ku prospěchu obětí v našem právním řádu učinit.

Sama jsem měla možnost komunikovat s pracovníky BKB při zajišťování podkladů pro vypracování mé diplomové práce a mohu konstatovat, že se mi dostalo nadprůměrně vstřícného a vysoce odborného přístupu.

⁷³Bílý kruh bezpečí [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost>>.

Obdobnou formu pomoci se specializací na problematiku osob, které se staly obětí trestného činu z důvodu barvy pleti, státní příslušnosti, sexuální orientace apod., poskytuje nezisková organizace **In Iustitia**. Opět zde můžeme využít poradenských služeb, případně navštívit některou z přednášek, které jsou hojně pořádány. Pomáhá obětem s kontaktováním soudu i využitím jiné formy pomoci v oblasti práva. Stejně jako BKB sleduje In Iustitia iniciativy českých zákonodárců při vytváření předpisů, které mohou mít vliv na práva a povinnosti obětí násilí tohoto druhu. Zaměřuje se i na analýzu souladu právních norem České republiky a komunitárního či mezinárodního práva. Stručně můžeme shrnout, že tato organizace usiluje o propagaci principů demokracie a rovnost všech lidských bytostí. Snaží se o medializaci násilí z nenávisti jako negativního fenoménu dnešní doby, kterému je nutné čelit⁷⁴.

Existuje celá řada podobně zaměřených institucí. Do třetice mohu uvést např. **La Strada** - organizaci poskytující pomoc obětem obchodu s lidmi⁷⁵. Co je ale společné pro všechny je to, že se jejich pracovníci snaží využít všech svých schopností k zajištění co nejlepší péče pro oběti trestných činů, za což jim bezesporu náleží uznání.

4.3 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (dále jen „PMS“) je organizační složkou státu, jejíž činnost se řídí zákonem o probační a mediační službě⁷⁶. Charakteristika služby je dána povahou dvou oblastí, z nichž vychází – trestním právem a sociálními pracemi. Čeští zákonodárci se nechali inspirovat modelem obdobné služby, která funguje u našich sousedů v Rakousku a také principy restorativní justice⁷⁷.

„Restorativní justice je proces, při kterém všechny strany, mající účast na určitém trestném činu, se setkávají společně za účelem kolektivního posouzení, jak vyřešit nepříznivé následky trestného činu a jeho budoucí důsledky.“⁷⁸

⁷⁴In Iustitia [on line]. in-ius.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.in-ius.cz/o-nas>>.

⁷⁵La Strada [on line]. strada.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.strada.cz/cz/hledate-pomoc-cesky>>

⁷⁶ Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 39.

⁷⁸KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 9.

4.3.1 Mediace – urovnání konfliktního stavu mezi obětí a pachatelem

Mediací rozumíme „*neformální proces urovnání konfliktů spojených s trestným činem a zprostředkování alternativního řešení trestních věcí usměrňovaný nestrannou třetí osobou – mediátorem*“⁷⁹.

Do své práce jsem mediaci zařadila proto, že v ní spatřuji určitou formu pomoci, která může oběti usnadnit její složitou pozici. Je to prostředek, jak se obě dvě strany – oběť i pachatel mohou aktivně podílet na zdárném vyřešení daného konfliktu, ne jen nečinně čekat, jak bude v jejich případě rozhodnuto ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Mediace je jednou z činností, které realizuje právě probační a mediační služba. Mezi hlavní cíle její činnosti řadíme snahu o mimosoudní řešení konfliktů⁸⁰, které vznikají v důsledku spáchání trestného činu.

Tento proces spadá do přípravné fáze trestního řízení. Souběžně vedle ní ale nadále probíhají úkony trestního řízení. Vzhledem k tomu, že orgány činné v trestním řízení postupují při svých činnostech dle trestního řádu a neberou ohled na aktivity PMS, zůstává PMS na její intervenci jen omezený časový úsek.

Základ pro zdárný průběh mediace představuje setkání oběti a pachatele, přičemž s tím musí oba dva projevit souhlas. Prvotní impuls k zahájení procesu mediace obdrží oběť a obviněný zpravidla od policejního orgánu nebo státního zástupce, v další fázi trestního řízení od soudce.

Aby byla zachována objektivita, v pozici nestranného prostředníka mezi obětí a pachatelem vystupuje v úvodu kapitoly zmiňovaný mediátor, což je odborný pracovník PMS. Pracovník PMS postupuje tím způsobem, že ještě než zahájí jakékoliv aktivity, požádá o vyjádření státního zástupce či soudce. Pokud by reálně hrozilo nebezpečí, že aktivitami PMS by mohlo dojít k narušení vyšetřování, činnost PMS by se v takové situaci vůbec neuplatnila. Z uváděného jednoznačně vyplývá potřeba spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a PMS⁸¹.

Mediace je zajímavým institutem i z hlediska finančního, jelikož pro své zahájení nevyžaduje peněžní prostředky ani od jedné strany konfliktu. Kromě snahy o vyřešení konfliktu doprovází mediaci i postupy směřující k zajištění veškerých materiálů, které mohou později sloužit jako podklady rozhodnutí státního zástupce či

⁷⁹ SVOBODA, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. 1. vydání. Zlín: Univerzitní institut, 2005, s. 21.

⁸⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť trestního práva procesního*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 132.

⁸¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 54.

soudu. Pokud z postupu při mediaci vyplývá, že nebude úspěšná, může se PMS uchýlit k využití jiných postupů, které rovněž mohou mít na řešení konfliktu pozitivní vliv⁸².

Vlastní postup při mediaci probíhá tak, že středisko PMS zahájí své aktivity (ve fázi přípravného řízení) až v okamžiku, kdy bylo konkrétnímu pachateli sděleno obvinění. Primárním předpokladem pro zahájení celého procesu je fakt, že se středisko PMS o takovém případě vůbec dozví. Středisko bývá kontaktováno ze strany orgánů činných v trestním řízení, ale nezřídka může přijít žádost i od osoby obviněného, oběti nebo jim blízkých osob. Z hlediska efektivity činnosti PMS je vhodné zahájit její aktivity co možná nejdříve, ideálně neprodleně po zahájení trestního stíhání. U závažných trestných činů se musí brát ohled na psychiku oběti, proto lze zahájit působení PMS s určitým časovým odstupem.

Základem procesu mediace je individuální konzultace jak s obětí, tak s pachatelem. Pracovník PMS tak zjistí, jaké jsou postoje a potřeby každé ze zúčastněných stran. Cílem není objasnit, jak k trestnému činu došlo, to nadále zůstává úkolem orgánů činných v trestním řízení. U pachatele by mělo dojít ke vzbuzení pocitu odpovědnosti a snahy po nápravě. Mediátor obviněnému nepředkládá postup, jak věc řešit. Vlastní iniciativa by se měla projevit ze strany obviněného. Všichni tři tak spolupracují při výběru adekvátního řešení. Oběti jsou při individuální konzultaci kladeny dotazy ohledně dopadů jednání pachatele na její osobu a o náhradě škody, která by mohla její újmu zmírnit. Po samostatných setkáních s mediátorem následuje společné setkání oběti, pachatele a mediátora. V této fázi si zúčastněné osoby vzájemně předestřou subjektivní pohledy na věc s cílem najít řešení, které by vyhovovalo oběti i pachateli⁸³.

Tato fáze umožňuje oběma stranám vylíčit si vzájemně jejich pocity, křivdy a následně nalézt řešení, na kterém se shodnou oba zúčastnění. Mediátor se zde nesnaží nalézt viníka, ale koordinuje strany tak, aby závěrečné řešení mediace bylo tím nejvhodnějším pro oběť, pachatele, třetí osoby i celou společnost a zároveň nekolidovalo s právním řádem⁸⁴. Na základě výsledků společného jednání vypracuje mediátor písemnou dohodu. V ní se specifikují závazky pachatele vůči oběti.

⁸²Probační a mediační služba ČR [on line]. pmscr.cz, 2013. Dostupné na <http://www.pmscr.cz/odborne_cinnosti>.

⁸³ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 41 – 52.

⁸⁴SVOBODA, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. 1. vydání. Zlín: Univerzitní institut, 2005, s. 31 – 32.

V některých případech ovšem k dohodě nedojde. Jako příklad mohu uvést situaci, kdy pachatel nemá dostatek financí na uhrazení celé částky putující na náhradu škody a oběť nehodlá akceptovat plnění ve splátkách. Poté mediátor sepíše o průběhu mediace zprávu. V závěru zprávy formuluje svůj názor na to, jak by se mělo dále ve věci postupovat. Zpráva se následně stává podkladem pro další rozhodnutí státního zástupce či soudce⁸⁵.

Ráda bych se zmínila o názoru profesora Marca Groenhuijsena⁸⁶, který ve Zpravodaji Bílého kruhu bezpečí⁸⁷ poukazuje na skutečnost, že při účasti právníků na procesu mediace klesá pravděpodobnost dosažení vzájemné dohody. Podle profesorova názoru není proces mediace v souladu se zájmy advokátů, kteří si raději zachovávají kontrolu nad vyjednáváním obou stran a neméně podstatnými jsou i finanční aspekty, kterých se advokátům dostane při klasickém trestním řízení. Může tedy docházet k situacím, kdy advokát nebude mít zájem na zdárném průběhu mediace. Obě strany mediace by měly mít přístup k právním informacím. Otázkou zůstává, zda se to má uskutečňovat přímo skrze právního zástupce.

Tento názor jistě stojí za povšimnutí, stále ale věřím, že se najdou i takoví jedinci, kteří si zvolili profesi advokáta, protože chtějí svou práci vykonávat správně, prioritně ku prospěchu svých klientů a jediný faktor, který jejich profesní postupy ovlivňuje, není ten materiální.

Výsledkem proběhnuvšího procesu mediace potom může být⁸⁸:

A) Podmíněné zastavení trestního stíhání (viz. § 307 TR). Je to nejčastější forma vyústění procesu mediace. Jde o odklon v trestním řízení, kterého lze využít jen tehdy, pokud s ním obviněná osoba projeví souhlas, splní zákonem stanovené podmínky a to navíc jen u přečinů.

Přečiny jsou dle § 14 odst. 2 TrZ „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“

⁸⁵ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 50 – 52.

⁸⁶Pisatel je členem výkonného výboru Evropského fóra služeb obětem trestných činů

⁸⁷GROENHUIJSEN, Marc. *Mediace – oběť/pachatel: Experimenty a legislativa v některých evropských jurisdikcích*. *Zpravodaj BKB*, 2002, roč. 11, č. 1, s. 26 – 27.

⁸⁸ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 57 – 58.

B) Narovnání (viz. § 309 – 314 TŘ). Tento institut je využíván spíše sporadicky a lze ho využít opět jen u přečinů. V tomto případě musí kladné stanovisko projevit jak obviněný, tak i oběť. Obviněný se musí k činu doznat, uhradit škodu či ji nějak jinak odčinit a složit peněžitou částku určenou na pomoc obětem trestných činů (viz. § 309 odst. 1 TŘ).

Vzhledem k tomu, že podmíněné zastavení trestního stíhání, stejně jako institut narovnání řadíme k tzv. odklonům, je nutné vysvětlit význam tohoto termínu. Můžeme říci, že jde o „*alternativu standardního trestního řízení. Je odchylkou od typického průběhu trestního procesu a znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení klasické trestní sankce, ale řízení se do této doby „odkloní“ a trestní věc vyřídí jinak, velmi často tak, že se trestní stíhání zastaví, což je další charakteristický znak odklonu*⁸⁹“.

C) Alternativní trest. Do této kategorie spadají tresty, které nejsou spojeny s nepodmíněným odnětím svobody. Příznačnou je možnost soudu zvolit ze dvou či více variant trestů tu, která bude uložena. Soud pak rozhoduje o uložení trestu odnětí svobody, nebo trestu, který může být vykonán na svobodě. Musím zdůraznit, že za alternativní tresty se považují i ty tresty, u nichž dochází k omezení osobní svobody (např. obecně prospěšné práce a domácí vězení). Svoboda je ovšem omezována odlišným způsobem, než je tomu u klasického nepodmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody⁹⁰.

Využití alternativních trestů (samozřejmě po zvážení povahy skutku a analýze osoby pachatele) považuji v určitých případech za velmi přínosné řešení. Při jejich uložení totiž nedochází k tak citelným zásahům do rodinného prostředí pachatele, jako je tomu při výkonu trestu odnětí svobody, kdy je odsouzený zcela izolován od rodiny. V poslední době se ale stále častěji objevují nesouhlasné názory veřejnosti i samotných obětí se způsobem financování chodu zařízení, kde dochází k výkonu trestů odnětí svobody. Zcela chápu, že oběti nechtějí ze svých daní hradit náklady na chod věznic a dalších zařízení, když se právě tam nachází osoby, které jim svou trestnou činností způsobily újmu. Řešením tohoto problému může být právě využívání alternativních trestů, ovšem opět zdůrazňuji, že jen za určitých okolností.

⁸⁹JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 676 – 679.

⁹⁰JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 356.

V závěru pojednání o mediaci bych uvedla, že tento proces považuji za pozoruhodný institut už s ohledem na skutečnost, že oběť se může setkat s pachatelem osobně. Může si vyslechnout důvody, které pachatele vedly ke spáchání trestného činu, případně se mohou dohodnout na kompenzacích, které je pachatel připraven poskytnout a oběť ochotna akceptovat. Výhodou může být v minulých odstavcích zmiňovaná rychlost a efektivní vyřešení otázky náhrady škody. Například u majetkové trestné činnosti se mi proces mediace jeví jako vhodné řešení. Osobně si bohužel příliš nedovedu představit řešení konfliktu plynoucího z některého z násilných trestných činů skrze mediaci. Pokud by mě pachatel přepadl v parku s úmyslem znásilnit mě a způsobil mi újmu na zdraví, troufám si tvrdit, že bych neměla nejmenší zájem se s ním opětovně střetnout a už vůbec ne poslouchat jeho argumenty. Dokonce se obávám, že za těchto okolností by opětovné setkání oběti s pachatelem mohlo vyústit až v sekundární viktimizaci. Samozřejmě ale záleží na každé oběti, zda se rozhodne mediaci podstoupit.

Důvodů, proč oběť odmítne přistoupit na proces mediace, může být celá řada. Proto zde pro objektivnější náhled uvádím výsledky britských a francouzských viktimologických výzkumů⁹¹, při nichž byla zaznamenána snaha o účast na mediaci zhruba u poloviny obětí. Při těchto výzkumech byly rovněž odhaleny čtyři nejčastější příčiny, které vedou oběť k negativnímu postoji vůči mediaci: a) Velmi často byl jako důvod odmítnutí uváděn strach z přímého setkání s pachatelem. b) Oběti mnohdy považovaly spáchaný trestný čin za méně závažný a tvrdily, že další procedurální úkony jsou nadbytečné a připravovaly by je o čas. c) Oběti v mnoha případech zastávaly názor, že pachatel by měl být podroben krutému trestu a řešení skrze mediaci jim pro něj připadalo příliš příznivým. d) Poslední příčinou, kvůli které se mediace opětovně neuskutečnila, byl fakt, že celá kauza byla vyřešena odlišným způsobem.

4.4 Dohoda o vině a trestu

Pokud pojednáváme o institutech, které mohou znamenat přínos pro oběti trestných činů, nesmíme opomenout dohodu o vině a trestu (dále jen „dohoda“), kterou je možné s účinností od 1. září 2012 sjednat⁹². Stručně můžeme říci, že jde o dohodu, kterou uzavírají obviněný a státní zástupce v průběhu přípravného řízení.

⁹¹ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 18.

⁹²Zavedeno novelou trestního řádu č. 193/2012 Sb.

Tento institut je již delší dobu úspěšně užíván na Slovensku, v Polsku, Německu, Itálii a dalších státech⁹³. Při odstraňování nedostatků by tedy bylo hypoteticky možné čerpat z právních řádů států, které mají s využíváním institutu dohody o vině a trestu větší zkušenosti.

Zcela zásadním předpokladem, který je nutné splnit pro to, aby bylo možné dohodu uzavřít, je provedené vyšetřování, díky kterému lze dospět k závěru, že se skutek stal, naplňuje znaky trestného činu a zároveň byl tento čin spáchán obviněným. Následně může státní zástupce zahájit aktivity vedoucí k uzavření dohody. Může tak učinit z vlastní iniciativy, případně na základě návrhu ze strany obviněného (viz. § 175a odst. TŘ). Další nezbytnou podmínkou, která musí být pro zdárný průběh dodržena, je prohlášení obviněného o tom, že spáchal předmětný skutek. Kumulativně nesmí existovat důvodné pochybnosti o vážnosti a pravdivosti takového prohlášení (viz. § 175a odst. 3).

Pravděpodobně i s ohledem na skutečnost, že pro sjednání dohody není vyžadováno, aby byly skutkové okolnosti prokázány s takovou přesností, jaká je vyžadována pro uznání obžalovaného vinným v trestním řízení, jsou legislativně zakotveny tři výjimky, při kterých nelze tohoto institutu využít⁹⁴. Ustanovení § 175 odst. 8 TŘ říká, že pokud jde o řízení o zvlášť závažném zločinu a také v případě řízení proti uprchlému, dohodu nelze sjednat.

Zvlášť závažnými zločiny jsou podle ust. § 14 odst. 3 TrZ ty úmyslné trestné činy, za něž TrZ stanoví trest odnětí svobody, kdy horní hranice činí nejméně deset let. Domnívám se, že v takto závažných případech je bezpodmínečně nutné zjistit skutkový stav s vynaložením maximálního úsilí, ne jen v té míře, která je nezbytná pro podání obžaloby ve standardním řízení, která zároveň postačuje pro započetí jednání o dohodě⁹⁵.

Postup zákonodárců při selekci případů, na které lze dohodu aplikovat, shledávám tedy zcela vhodným. Na druhé straně je nutné uvést, že pokud by dokazování před sjednáním dohody mělo probíhat v takové míře jako ve standardním řízení, ztratil by tento institut částečně svůj význam. K jeho výhodám totiž řadíme právě rychlost oproti klasickému průběhu trestního řízení. Třetí výjimku

⁹³NEKVASILOVÁ, Lucie. Pospíšil: *Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincům* [on line]. tyden.cz, 27. září 2011 [cit. 21. března 2013]. Dostupné z <<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospisil-dohoda-o-vine-atrestu-ulevi-poplatnikum-ne-zlocincum>>.

⁹⁴ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 25.

⁹⁵ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 25.

nalezneme v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže⁹⁶ (dále jen „ZsML“), konkrétně v ust. § 63 ZsML, který z možnosti sjednat dohodu vylučuje „řízení ve věci mladistvého, který nedovršil osmnáct let věku“.

Trestní řád ale v souvislosti s dohodou neopomíjí ani práva oběti. Ta má možnost být přítomna při jednání státního zástupce a obviněného, není to ale nezbytné. Oběť se může svých práv výslovným prohlášením také zcela vzdát. Pokud oběť uplatňuje nárok na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení nebo náhradu nemajetkové újmy v penězích, musí tak učinit nejpozději při prvním jednání, které směřuje ke sjednání dohody. Ze předpokladu, že se oběť následně účastní sjednávání dohody, je oprávněna vyjádřit se k ní uplatňovaným nárokům. Jestliže oběť uplatnila nárok, ale není přítomna při jednání státního zástupce a obviněného, mohou se na náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích, případně na vydání bezdůvodného obohacení dohodnout sami. Státní zástupce má totiž mimo jiné za úkol usilovat o realizaci práv oběti. Oběti může být výše náhrady škody, nemajetkové újmy v penězích či vydání bezdůvodného obohacení přiznána až do rozsahu uplatněného nároku (viz. § 175a odst. 5 TŘ).

K přijetí dohody o vině a trestu může dojít, přestože dohoda o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení nebyla uzavřena. O nároku oběti může být následně rozhodnuto až soudem při schvalování dohody o vině a trestu, kdy soud vyjde z důkazních materiálů obsažených ve spise.

Veškeré náležitosti, které musí sjednaná dohoda obsahovat, nalezneme v ust. § 175a odst. 6 TŘ. Jsou vymezeny tak, aby na základě nich mohl soud vydat odsuzující rozsudek. Státní zástupce pak dohodu, k níž spolu s obviněným a případně i obětí dospěli, předloží ke schválení příslušnému soudu. Za situace, kdy se zúčastněné subjekty nedohodnou ohledně nároků, které přísluší oběti, státní zástupce na to při podání návrhu na schválení dohody upozorní soud (viz. § 175b odst. 1 TŘ).

Následná činnost soudu se omezuje na přezkoumání souladu dohody s právními předpisy, neprovádí se žádné dokazování. Soud se musí držet původního znění dohody. Pokud dospěje k závěru, že dohoda splňuje veškerá požadovaná

⁹⁶Zákon. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

kritéria, schválí jí rozsudkem. V opačném případě se věc vrací do fáze přípravného řízení.⁹⁷

V souladu s dikcí § 314s TŘ se ve výše uvedeném případě k předchozímu prohlášení viny, které obviněný učinil, nepřihlíží. Stejně ustanovení umožňuje, aby při navrácení věci do přípravného řízení byla opětovně sjednána dohoda o vině a trestu. Oběť, která uplatnila některý z příslušných nároků, se může proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy i o vydání bezdůvodného obohacení odvolat. Takovou možnost vylučuje předchozí souhlas s rozsahem a způsobem náhrady škody, nemajetkové újmy v penězích, případně s vydáním bezdůvodného obohacení, který oběť vyjádřila v dohodě o vině a trestu, jenž byla v této podobě následně schválena soudem (viz. § 245 odst. 1 TŘ).

Přestože jsem spíše kritikem tohoto institutu, určité výhody přináší dohoda o vině a trestu pro všechny zúčastněné, zanedbatelnou není ani finanční stránka věci. Již exministr spravedlnosti Jiří Pospíšil poukazoval na pozitivum institutu dohody o vině a trestu v souvislosti s úsporami financí daňových poplatníků⁹⁸.

Pro státního zástupce představuje dohoda ulehčení při shromažďování důkazních prostředků a pro soudy znamená celkové zrychlení při vyřizování trestních věcí. To dokládá i historicky první využití tohoto institutu v České republice, kdy teplický okresní soud schválil během veřejného zasedání dohodu o vině a trestu za 20 minut.⁹⁹

Nejsem si ovšem jistá, zda rozšíření případů nutné obhajoby (viz. § 36 odst. 1 písm. d) TŘ) bylo správným krokem, když zahrnuje i obviněného při dohodě o vině a trestu. Domnívám se, že právě ustavování obhájce může v určitých případech představovat časové prodlevy, které by byly s ohledem na účel tohoto institutu poměrně kontraproduktivní.

Obviněný může být odsouzen k nižšímu trestu, což bude s nejvyšší pravděpodobností v mnoha případech hlavním aspektem, díky kterému obviněný přistoupí ke sjednávání dohody. V souvislosti s doznáním se pachatele a následním uložením nižšího trestu se vyrojily bouřlivé diskuze na straně odborníků i laiků.

⁹⁷KŘIVÁNKOVÁ, Zuzana. *Dohoda o vině a trestu* [on line]. e-advokacie.cz, 24. září 2012 [cit. 21. března 2013]. Dostupné z <<http://www.e-advokacie.cz/cz/clanky/dohoda-o-vine-a-trestu.html>>.

⁹⁸NEKVASILOVÁ, Lucie. Pospíšil: *Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincům* [on line]. tyden.cz, 27. září 2011 [cit. 21. března 2013]. Dostupné z <<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospasil-dohoda-o-vine-atrestu-ulevi-poplatnikum-ne-zlocincum>>.

⁹⁹OTCOVSKÝ, Karel. *Obviněný se s žalobcem dohodl na trestu, soud trval 20 minut* [on line]. novinky.cz, 24. února 2013 [cit. 20. března 2013]. Dostupné z <<http://www.novinky.cz/krimi/294008-obvineny-se-s-zalobcem-dohodl-na-trestu-soud-trval-20-minut.html>>.

Zastánci se objevují především v řadách státních zástupců, odpůrci mezi právníky¹⁰⁰. Já osobně se přikláním, jak jsem již v úvodu kapitoly uvedla, spíše na stranu odpůrců. Velmi blízkými mi jsou názory profesora Jana Musila¹⁰¹, který je skeptikem ve vztahu k tomuto institutu. Zcela se ztotožňuji s tvrzením, že hlavním smyslem trestního řízení je dosažení materiální spravedlnosti. Při aplikaci institutu dohody o vině a trestu se ovšem dostáváme spíše do sféry formální pravdy. Dochází zde také k upozadění klasických prvků, které běžně doprovází odsouzení pachatele (lítost, resocializace a prevence před další trestnou činností atd.). Domnívám se, že dohoda o vině a trestu by se mnohdy mohla zvrtnout v prostou vypočítavost ze strany obviněného, kdy mu doznání zaručí nižší trest.

Oproti výše uváděným negativním aspektům pak ve vztahu oběti spatřuji velký pokrok v přístupu zákonodárců. Dochází k upuštění od původního schématu, kdy byly veškeré aktivity směřovány především k usvědčení a odsouzení pachatele. Nyní je kladen stále větší důraz na postavení oběti, což je jistě velmi záslužné. Oběť se tím, že při uplatňování nároku na náhradu škody, náhradu nemajetkové újmy v penězích či na vydání bezdůvodného obohacení nemusí být osobně přítomna sjednávání dohody, může vyhnout setkání se s obviněným a tím i hrozící sekundární viktimizaci.

4.5 Zvláštní ochrana svědků

Oběť může často figurovat i jako svědek trestného činu a být pro orgány činné v trestním řízení zdrojem cenných informací vedoucích k usvědčení pachatele. Už proto, že se oběť k prožitému traumatu ve vzpomínkách často vrací, většinou může nejzasvěceněji popsat průběh trestného činu i osobu pachatele. To ovšem není pravidlem a některé z trestných činů mohou u oběti vyvolat tak silné emoce, že následkem mohou být i výpadky paměti ohledně předmětné situace, popřípadě si oběť dokáže vzpomenout jen na dílčí úsek¹⁰². Oběť (pro účely této kapitoly dále jen „svědek“) se v důsledku obav o svůj život či život rodinných příslušníků často zdráhá svědectví podat, proto je nutné zajistit její bezpečnost v co možná nejvyšší míře.

¹⁰⁰LOBOTKA, Andrej. Dohoda o vině a trestu a její vztah k účelu trestu. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 19, s. 674.

¹⁰¹MUSIL, Jan. *Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení* [on line]. mvcr.cz, 2008. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/dohody-o-vine-a-trestu-jako-forma-konsenzualniho-trestniho-rizeni.aspx>>.

¹⁰²MUSIL, Jan a kol. *Kriminalistika - vybrané problémy teorie a metodologie*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2001, s. 50 – 51.

Při srovnání počtu policejních orgánů a počtu svědků trestných činů, jejichž množství roste úměrně s růstem kriminality, je zřejmé, že není v silách státu zajistit ochranu svědků bez výjimky. Vzhledem ke skutečnosti, že na ochranu svědka neexistuje absolutní právní nárok, o druhu ochrany, který bude svědkovi poskytnut, rozhodnou orgány činné v trestním řízení. Lze využít tří různých režimů, kterými lze zajistit alespoň maximální možnou ochranu:

- A) Při krátkodobé ochraně zajišťuje Policie ČR tzv. obecný postup ochrany svědků
- B) Druhým způsobem je postup Policie ČR v souvislosti s ochranou svědků při utajení podoby a totožnosti
- C) Posledním jsou úkony Policie ČR při ochraně svědků dle speciálního zákona¹⁰³

4.5.1 Obecný postup při ochraně svědků

Obecnou úpravu „krátkodobého“ způsobu ochrany nalezneme v zákoně o Policii ČR¹⁰⁴(dále jen „ZoPČR“). V ustanovení § 2 ZoPČR poukazuje zákonodárce na to, že úkolem policejních orgánů je chránit osoby, majetek i veřejný pořádek. Tzv. „krátkodobá“ ochrana osob je upravena v ust. § 50 ZoPČR a zahrnuje ochranu fyzickou, dočasnou změnu pobytu, použití zabezpečovací techniky a také poradensko-preventivní činnost.

Pokud se oběť v postavení svědka cítí být ohrožena, měla by se na příslušníku Policie ČR dožadovat, aby do protokolu o výpovědi učinil také zápis o obavách o bezpečí své i bezpečí rodinných příslušníků. Zápis by měl rovněž obsahovat popis zdrojů těchto obav. Policista by měl svědkovi předestřít „krizový plán“ - jak se má svědek zachovat v případě, když by byl vystaven bezprostřednímu ohrožení. Je vhodné, aby měl svědek po celý den při sobě telefonní číslo na policistu, který byl daným případem pověřen. Za situace, kdy se svědek ocitne v přímém ohrožení a policejní orgán není na určeném telefonním čísle dostupný, nezbyvá svědkovi nic jiného, než se obrátit na tísňovou linku 158. Operačnímu důstojníkovi, který se na lince ohlásí, poté sdělí standardně vyžadované informace, dále spisovou značku a

¹⁰³KLOUBEK, Martin. *Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení* [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni>>.

¹⁰⁴Zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.

kontakt na policistu, který se daným případem zabývá. Operační důstojník se pokusí spojit se co nejdříve s policistou, aby se mohli následně dohodnout, jak v nejbližších momentech při ochraně svědka postupovat¹⁰⁵.

Pokud se svědek bojí před orgány činnými v trestním řízení vypovídat za současné přítomnosti obžalovaného, přijme předseda senátu taková opatření, která pomohou zajistit svědkovo bezpečí. To lze provést i vykázáním obžalovaného z jednací síně na dobu, po kterou bude vyslýchán ohrožený svědek. Poté, co se obžalovaný vrátí do jednací síně, musí být seznámen se zněním podané svědecké výpovědi (viz. § 209 odst.1 TŘ).

Ustanovení § 44a TŘ upravuje situaci, při níž bude svědkovi hrozit v souvislosti s pobytem obviněného (odsouzeného) na svobodě nebezpečí. Pokud orgán činný v trestním řízení shledá tuto hrozbu opodstatněnou, poučí svědka o možnosti žádat informace o pohybu a pobytu obviněného (odsouzeného). To zahrnuje situace, kdy došlo např. k propuštění nebo útěku z vazby (výkonu trestu odnětí svobody) atd. Dle ust. § 44a odst. 2 TŘ může svědek podat žádost u soudu a v případě přípravného řízení u státního zástupce. Zde se ovšem objevuje otázka, zda pouze ten svědek, který byl předem poučen orgánem činným v trestním řízení. Osobně se domnívám, že svědek by měl mít možnost žádat tyto informace bez ohledu na skutečnost, zda se mu dostalo poučení dle § 44a odst. 1 TŘ.

Dalším problémem může být fakt, že svědek, přestože byl dle uváděného ustanovení poučen, mnohdy není zcela objektivně schopen posoudit riziko, které mu ze strany obviněného či odsouzeného hrozí. Bylo by tedy vhodné, aby orgány činné v trestním řízení poskytovaly informace o pobytu obviněného (odsouzeného) přímo z úřední povinnosti.

Absolutně se ztotožňuji s názory docenta Pavla Vantucha¹⁰⁶, který shledává velké nedostatky ve znění § 70a odst. 2 TŘ. Zde se uvádí, že svědek, jenž podal žádost o informace na základě § 44a TŘ, musí být v případě útěku obviněného z vazby (propuštění z vazby) informován vhodným způsobem v den, kdy tato událost nastala. Den je poměrně dlouhá doba, během níž by se mohlo stát, že uprchlá (propuštěná) osoba vyhledá a v negativním případě se i pomstí oběti v postavení svědka. Troufám si tedy tvrdit, že by bylo vhodné, aby k informování svědka došlo

¹⁰⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 172.

¹⁰⁶ Doc. JUDr. Pavel Vantuch, CSc., Brno

neprodleně poté, co se o skutečnosti, která k tomu zavedla příčinu, dozvěděly příslušné orgány činné v trestním řízení.

Pokud jde o útěk či propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, má věznice dle § 321 odst. 5 TŘ povinnost informovat svědka bezodkladně, nejpozději následujícího dne po této skutečnosti a to písemnou formou.

V případě odsouzených, kteří mají být propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, považovala bych za vhodné, aby byl svědek vyrozuměn ještě před plánovaným propuštěním¹⁰⁷. V případě útěku odsouzeného by měly být informace poskytnuty bezodkladně. Zcela nevhodnou se zdá být písemná forma sdělování informací, jelikož k doručení písemnosti může vzhledem ke standardním dobám pro doručování dojít až za několik dní poté, co byl odsouzený propuštěn, případně unikl z výkonu trestu odnětí svobody. Z hlediska rychlosti by bylo jistě vhodnější, kdyby svědkovi sdělil potřebné informace přímo policejní orgán a to ústně, nejlépe přímo v místě jeho bydliště.

4.5.2 Postup Policie ČR s utajením podoby i totožnosti svědka

Jestliže je svědek přesvědčen o tom, že nebezpečí, které hrozí jemu či jemu blízkým, by mohlo opodstatňovat utajení podoby a totožnosti, musí o tom informovat orgán činný v trestním řízení ihned poté, co s ním přijde poprvé do styku¹⁰⁸. Taková informace se následně zaprotokoluje, popřípadě se vyznačí v jiném záznamu. Policejní orgány na základě podnětu svědka nebo z vlastní iniciativy, která vzejde z okolností případu, které vyšly najevo, ověří a posoudí odůvodněnost takového postupu. Pokud ho shledají oprávněným a není možné učinit jiné kroky, provedou konkrétní úkony, které zajistí utajení totožnosti a podoby tohoto svědka. Jméno, příjmení ani další údaje, které by mohly vést k identifikaci svědka, se v protokolu neuvedou. Tyto údaje budou navíc uloženy mimo spis a přístupné budou nadále jen pro orgány činné v trestním řízení.

¹⁰⁷ VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 1, s. 16.

¹⁰⁸ KLOUBEK, Martin. *Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení* [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné z <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochranyoznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni>>.

Úpravu konkrétních způsobů ochrany svědků a jim blízkých osob nalezneme ve zvláštním zákoně, kterým je zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením¹⁰⁹ (viz. § 55 odst. 2 TŘ).

Předvolávání utajovaných svědků se řídí § 98 TŘ, speciální úprava v současné době neexistuje. Podle interního předpisu je doporučováno osobní předvolání příslušníkem Policie ČR, který je oprávněn seznamovat se s utajovanými skutečnostmi. Kompetentní policista je pak pověřen, aby doručil svědkovi předvolání a zároveň ho informoval o krocích, které je nezbytné podniknout k utajení jeho osoby. Dále svědkovi předestře bezpečnostní opatření při cestě k podání svědecké výpovědi i trasu příchodu na místo konání výslechu. Už v tento moment se může svědek dožadovat určení krycího jména¹¹⁰.

V souvislosti s předvoláváním svědků může vyvstat otázka, jak postupovat při vyrozumívání obhájců o procesních úkonech týkajících se svědků, jejichž totožnost se má dle ust. § 55 odst. 2 TŘ utajovat. Pokud by právní úprava nebyla při řešení této otázky dostatečně precizní, svědek by se tak mohl snadno dostat do bezprostředního ohrožení. Na základě ust. § 165 odst. 2 TŘ se smí obhájce účastnit všech vyšetřovacích úkonů, z nichž by mohl vzejít důkaz použitelný v soudním řízení. Ve standardních případech musí být policejním orgánem obhájci sděleny informace, podle nichž lze vyslychanou osobu identifikovat. To ale není v případě utajovaného svědka dost dobře možné, proto se tímto problémem v minulosti zabýval i Ústavní soud. Řešení přinesla až novela č. 265/2001 Sb., která doplnila znění § 165 TŘ o třetí odstavce. Pokud má být vyslychán svědek, jehož totožnost má zůstat utajena, tak v oznámení o úkonu, které je určeno obhájci, musí být vynechány údaje, na základě nichž by mohla být totožnost svědka odhalena (viz. § 165 odst. 3 TŘ). Policejní orgány musí zajistit průběh výslechu tak, aby obhájce nemohl zjistit identitu osoby, která svědeckou výpověď podává (viz. § 165 odst. 2 TŘ).

Znění ust. § 55 odst. 2 TŘ ohledně doby, po kterou trvá ochrana svědka, považuji za poměrně nevhodné, jelikož podle tohoto ustanovení: *“Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené*

¹⁰⁹Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změnách zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰KLOUBEK, Martin. *Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení* [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné z <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochranyoznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni>>.

údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují.“ Z dikce zákona jednoznačně vyplývá, že rozhodování o ochraně svědků závisí jen na přesvědčení příslušných orgánů činných v trestním řízení, nepřihlíží se k názoru ohroženého svědka. Rozhodnutí o odtajnění podoby a totožnosti se svědkovi neoznamuje a nemusí být ani nikterak odůvodněno. V tomto spatřuji ohromné nebezpečí, kterému může být svědek nevědomky a zároveň nečekaně vystaven.

Ohledně východiska z daného problému se zde opět musím přiklonit k řešení profesora Musila¹¹¹, který *de lege ferenda* navrhuje, aby došlo ke změně trestního řádu v tom smyslu, že o ukončení utajení podoby a totožnosti by se rozhodovalo usnesením. Proti usnesení by mohl svědek podat stížnost. Než by usnesení nabylo právní moci, musela by být podoba i totožnost svědka nadále utajována¹¹².

Za situace, kdy policejní orgán odmítá sepsat protokol bez uvedení identifikačních údajů, přestože svědek o takový postup usiluje a podložil svůj požadavek náležitým odůvodněním, obrátí se policejní orgán na státního zástupce, aby o tom rozhodl. Nejčastěji dojde k odkladu výsledku svědka až na dobu, kdy bude státním zástupcem přijato opatření v této věci. Tento postup by byl ovšem nepřijatelným za situace, kdy by hrozilo nebezpečí z prodlení. V tomto případě by byl svědek vyslechnut a ohledně protokolu by se až do doby přijetí opatření postupovalo tak, jako by totožnost svědka měla zůstat utajena (viz. § 101a TR).

Při výslechu utajeného svědka se využívají nejrůznější postupy. Za určitých okolností není třeba utajovat podobu svědka a postačí utajení totožnosti. Tehdy nic nebrání tomu, aby byl obhájce přítomen při podávání svědecké výpovědi. Jestliže se přistoupí k utajení podoby svědka, je nutné přistoupit k radikálnějším opatřením. Svědek podává svědectví v oddělené místnosti. Obhájce smí svědkovi klást otázky skrze audiotechnické zařízení. Děje tak za využití dvou samostatných místností, mezi nimiž probíhá komunikace pomocí telefonu s hlasitým odposlechem a mikrofonom.

Má-li se svědek účastnit rekognice (tj. znovupoznání obviněného), je využívaným technickým prostředkem tzv. demodulátor. Jde o přístroj, pomocí kterého lze modifikovat hlas na jinou frekvenci (vysokou či nízkou). Hlas svědka, který trpí vadou řeči nebo má specifický přízvuk, lze rovněž upravit natolik, aby nebyl

¹¹¹Prof. JUDr. Jan Musil, CSc., (od roku 2003 soudce Ústavního soudu)

¹¹²MUSIL, Jan. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2001, s. 156 - 158.

pro obviněného identifikovatelný. Dokonce je přípustné, aby se svědek rozhodl vypovídat jako osoba jiného pohlaví. Demodulátor pak dle potřeby změní mužský hlas na ženský a naopak.

V některých případech by utajení svědka postrádalo smysl, proto může ze strany policejních orgánů dojít k odmítnutí postupu dle § 55 odst. 2 TŘ. Děje se tak tehdy, kdy existuje vysoká pravděpodobnost, že pachatel rozpozná svědka dle podané svědecké výpovědi. Uvedme si příklad, kdy se pachatel pokusí zabít osobu na odlehlém místě bez přítomnosti svědků. Bude-li svědecká výpověď obsahovat detailní popis útoku pachatele, bude zjevné, kdo danou výpověď učinil. Jestliže pachatel ví, jak oběť vypadá, ale neví o ní nic bližšího, postačí úkony směřující k utajení totožnosti. Za předpokladu, že se svědek a pachatel znají, byly by takové úkony zcela nadbytečné. Policejní orgán pak žádost o utajení svědka zamítne.¹¹³

4.5.3 Úkony Policie ČR při ochraně svědků dle speciálního zákona

Speciálním zákonem je míněn zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (dále jen „ZoOS“). Postup podle tohoto zákona nalezne své opodstatnění tehdy, kdy sice již byl aplikován způsob ochrany svědků popsany v § 55 odst. 2 TŘ, ale míra ohrožení svědka vyžaduje vyšší stupeň ochrany. Tento postup má tedy subsidiární charakter (viz. § 1 odst. 2 ZoOS). Ochranu svědků podle tohoto zákona zajišťuje speciální útvar Policie ČR a Vězeňská služba ČR (viz. § 3 odst. 2 ZoOS). Primárním předpokladem pro poskytnutí zvláštní ochrany je souhlas ohrožené osob. Dále je nezbytné, aby ministr vnitra schválil návrh policie, státního zástupce či soudce ohledně takového postupu (viz. § 4 odst. 1 ZoOS).

Ohroženým osobám se vhodným způsobem vysvětlí, jaké riziko jim hrozí a jaká opatření proto bude nutné přijmout. Musí být seznámeny s konkrétními postupy, které mají zajistit jejich bezpečí, zároveň jsou povinny spolupracovat a takové instrukce respektovat. Pokud by v životě takto chráněných osob došlo ke změnám, které by mohly mít vliv na postup Policie ČR (Vězeňské služby ČR) při poskytování ochrany, je nutné tyto okolnosti bez zbytečného odkladu sdělit příslušným orgánům (viz. § 6 písm. c) ZoOS). K zamezení neblahých důsledků plynoucích z prozrazení totožnosti svědka tak dochází ke kompletní změně totožnosti u těchto osob a k sociálnímu začlenění do nového prostředí. Policie vypracuje „legendu o jiné osobní

¹¹³ČÍRTKOVÁ, Ludmila. VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 174 – 175.

existenci“. Orgány veřejné správy jsou pak povinny provést patřičné zápisy do příslušných evidencí týkajících se ohrožené osoby (viz. § 3 odst. 3 ZoOS). Rodina ohroženého svědka se přestěhuje, často je tento proces doprovázen i změnou profese.¹¹⁴

Podle odborných odhadů z roku 2011 žilo k tomuto roku se změnou identitou zhruba 20 svědků¹¹⁵.

Co se týká ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci dle zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob, sledávám tuto úpravu ve srovnání s předcházejícím způsobem ochrany (srovnej ust. § 55 odst. 2 TŘ), za výrazně propracovanější, protože i chráněné osobě se zde dostává možnosti ovlivnit dobu poskytování zvláštní ochrany. Rozhodnutí o ukončení zvláštní ochrany doručí chráněné osobě policejní orgán (viz. § 7a odst. 3 ZoOS). Ustanovení § 7b odst. 3 ZoOS umožňuje podat proti takovému rozhodnutí žalobu dle soudního řádu správního¹¹⁶. Lhůta pro podání běží od doručení rozhodnutí a trvá 15 dnů. Policie ČR (Vězeňská služba ČR) se ovšem věnuje ochraně života a zdraví chráněné osoby až do okamžiku, kdy soudní rozhodnutí nabude právní moci (viz. § 7b odst. 4 ZoOS).

V minulosti se ozývaly hlasy, které volaly po změnách v programu na ochranu svědků. Svědek žije v utajení mnohdy dlouhé roky. Během této doby může založit rodinu, vzít si vůz na leasing. Pokud takový svědek náhle požádá o zrušení ochrany, na což má dle ust. § 7 odst. 1 ZoOS právo, případně policejní dohled již není potřebný, návrat původní totožnosti může přinést značné problémy¹¹⁷. Například plnění smluvních závazků by při změně totožnosti bylo dosti problematické. Otevřela se tak možnost pro to, aby si chráněný svědek za určitých okolností ponechal „krycí identitu“ až do smrti, přestože policejní ochrana již nemusí být nezbytnou. Ze závažných důvodů může policie se souhlasem ministra vnitra a chráněné osoby „umožnit této osobě zastírat její skutečnou totožnost, využívat vytvořenou legendu a

¹¹⁴KLOUBEK, Martin. *Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení* [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni>>.

¹¹⁵ŠTĚDRÝ, Jiří. *Nové jméno zůstane až do smrti, plánuje policie pro svědky v utajení* [on line]. iDNES.cz, 5. dubna 2011 [cit.14. března 2013]. Dostupné na <<http://zpravy.idnes.cz/nove-jmeno-zustane-az-do-smrti-planuje-policie-pro-svedky-v-utajeni>>.

¹¹⁶Zákon č.150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁷ŠTĚDRÝ, Jiří. *Nové jméno zůstane až do smrti, plánuje policie pro svědky v utajení* [on line]. iDNES.cz, 5. dubna 2011 [cit.14. března 2013]. Dostupné na <<http://zpravy.idnes.cz/nove-jmeno-zustane-az-do-smrti-planuje-policie-pro-svedky-v-utajeni>>.

krycí doklady nebo jí poskytnout jinou podobnou pomoc“ (viz. § 17 odst. 2 ZoOS).
Tato úprava je účinná od 1. ledna 2012 a tyto komplikace byly, zdá se, odstraněny.

5 Zákon o obětech trestných činů

Zásadní význam pro úpravu práv obětí má znění zákona o obětech trestných činů¹¹⁸ (dále jen „ZoOTČ“), jehož jednotlivé části nabudou účinnosti v souladu s ust. § 62 ZoOTČ v průběhu letošního roku – tj. roku 2013. K datu sepsání diplomové práce účinná právní úprava, která se týká postavení a práv obětí, neodpovídá požadavkům současné doby a hlavně není komplexní. V trestním řádu jsou upravena práva oběti – coby poškozeného. K překonání tíživé finanční situace způsobené trestným činem může přispět stát skrze ustanovení zákona o peněžité pomoci obětem trestné činnosti. I v úpravě zákona o Policii ČR či v zákoně o zvláštní ochraně svědka nalezneme ustanovení, která jsou koncipována ku prospěchu oběti. V současné době bohužel neexistuje ani účinná právní úprava, která by obsahovala instrukce, jakým způsobem by se měly orgány činné v trestním řízení chovat k obětem, s nimiž přijdou do styku.

Na přípravě zákona se podíleli odborníci z ministerstva spravedlnosti, ministerstva vnitra, soudů, státní zástupci, advokáti, dále Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Probační a mediační služba ČR, Liga lidských práv, nezisková organizace Bílý kruh bezpečí, In Iustitia a v neposlední řadě také La Strada, o níž i dalších ve své práci pojednávám¹¹⁹.

5.1 Co zákon přináší

V úvodu je nutné vymezit definici „*oběti trestného činu*“ v tom znění, které předkládá ust. § 2 odst. 2. 3 ZoOTČ, kdy se oběti rozumí „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na její úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“ Uvedená definice nahradí současné vymezení pojmu „*oběť*“, které obsahuje zákon o peněžité pomoci obětem trestných činů.

Parametry „*zvlášť zranitelné oběti*“ nalezneme v ust. § 2 odst. 4 ZoOTČ. Podle něj se jí rozumí dítě, osoba s fyzickým, mentálním, psychickým hendikepem, oběť

¹¹⁸Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

¹¹⁹POSPÍŠIL, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů posílí jejich práva a ochranu* [on line]. portal.justice.cz, 18. července 2011 [cit. 8. března 2013]. Dostupné na <<http://www.portal.justice.cz/justice2/MS>>.

trestného činu obchodování s lidmi dle ust. § 168 TrZ a také osoba, která se stala obětí některého z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo obětí trestného činu souvisejícího s násilím či pohrůzkou násilí, pokud této oběti navíc hrozí zvýšené riziko sekundární viktimizace.

V jednotlivých dílech zákona o obětech trestných činů je upraveno několik typů práv, kterých budou oběti moci využít:

- A) Právo na poskytnutí odborné pomoci
- B) Právo na informace
- C) Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím
- D) Právo na ochranu soukromí
- E) Právo na ochranu před druhotnou újmou (viktimizací) ze strany policie a orgánů činných v trestním řízení
- F) Právo na poskytnutí peněžité pomoci

- Právo na **poskytnutí odborné pomoci** zahrnuje právní, psychologické, sociální poradenství a další. Nově vzniká i tzv. registr poskytovatelů pomoci, kteří budou bezúplatně poskytovat odborné rady obětem trestných činů. Předpokladem způsobilosti k poskytování pomoci a pro případné obdržení státní dotace na fungování dané organizace bude splnění akreditačních podmínek (viz. § 40 ZoOTČ).

Registr povede Ministerstvo spravedlnosti a bude zpřístupněn i pro veřejnost. V registru budou evidovány údaje o druhu pomoci, kterou daný subjekt zajišťuje i o kapacitě nabízených služeb. Pomoc by se měla uplatňovat nejen před započatím trestního stíhání. Oběti jí budou moci využít kdykoliv v jeho průběhu, případně i po skončení trestního stíhání. Rozhodujícím kritériem pro dobu poskytování bude potřeba. Na tato centra pomoci by měly být oběti směřovány již při prvním kontaktu s policií či zdravotnickým zařízením, ke kterému dochází bezprostředně po činu.¹²⁰

Již dnes se ovšem ozývají zástupci významných neziskových organizací (např. Bílý kruh bezpečí), kteří varují před možnými negativy této úpravy. Prezidentka BKB Petra Vitoušová upozorňuje, že by mohlo docházet k situacím, kdy by v registru byla

¹²⁰FOREJT, Petr. *Zákon o obětech trestných činů – základní informace* [on line]. mvcr.cz, 21. března 2012 [cit. 9. března 2013]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk.doc.aspx>>.

zapsána organizace na základě svého spojení se jménem některého významného odborníka, ve skutečnosti by ovšem odborné rady předkládal laik¹²¹.

- Tímto zákonem dochází k rozšíření okruhu obligatorně **poskytovaných informací**, jejichž předestření může oběti usnadnit vypořádání se s následky trestného činu. Úpravu nalezneme v ust. § 7 až 13 ZoOTČ. Ať už se oběť obrátí nejprve na policii nebo zdravotnické zařízení, bude poučena o tom, kam se může obrátit s žádostí o právní rady, sociální pomoc nebo psychologické poradenství. Vždy je nutné brát při poskytování informací ohled na aktuální stav oběti (věk, zdravotní i psychický stav důsledku prožitého traumatu). Oběť je bezprostředně po spáchání trestného činu otřesena, proto obvykle není schopna vstřebat předkládané informace. Orgány policie seznámí takovou oběť jen se základními informacemi, zbylé se poskytnou v písemném vyhotovení. Jestliže o to oběť následně požádá, bude jí ohledně písemných informací dodatečně poskytnut ústní komentář.

Za velmi přínosné považuji znění ust. § 11 ZoOTČ, kdy oběti budou muset být na základě její žádosti poskytnuty informace o pohybu obviněného (odsouzeného) na svobodě. Zde dochází ke změně oproti současné právní úpravě obsažené v trestním řádu. Dle ust. § 44a TŘ informuje orgán činný v trestním řízení na základě zjištění, že oběti hrozí nebezpečí v důsledku pohybu obviněného (odsouzeného) na svobodě, ohroženou osobu o možnosti zažádat o poskytování takových informací o pohybu obviněného (odsouzeného). Nově tedy k získání informací postačí žádost ohrožené osoby, nebude se zkoumat míra hrozícího nebezpečí.

- Třetím dílem ZoOTČ zaměřeným na **ochranu obětí před hrozícím nebezpečím** není nutné se detailněji zabývat. Obsahuje sice úpravu institutů zajišťujících ochranu obětí před hrozícím nebezpečím, ty jsou ale konkrétně popsány v jiných právních předpisech. Jde např. o institut vykázaní, zvláštní ochranu svědků a další.

- Úpravu **práva na ochranu osobních údajů** obsahuje ust. § 8a a násl. TŘ. V určitých případech je ale vhodné zabezpečit, aby se s osobními údaji oběti nemohly seznámit ani osoby, které mají běžně právo nahlížet do spisu. Jestliže o to oběť zažádá, budou mít k takovým informacím přístup jen policejní orgány,

¹²¹VÁLKOVÁ, Hana. *Oběti trestných činů budou mít víc práv, nová pravidla posvětila vláda* [on line]. iDNES.cz, 15. února 2012 [cit. 9. března 2013]. Dostupné na <[53](http://zpravy.idnes.cz/obeti-trestnych-cinu-budou-mit-vic-prav-nova-pravidla-posvetila-vlada-1ef-/>.</p></div><div data-bbox=)

pracovníci probační a mediační služby a orgány činné v trestním řízení, kteří se účastní řešení daného případu. Pokud by tyto údaje mohly být využitelné pro účely řádné obhajoby osoby, vůči které se řízení vede, bude se této osobě nabízet možnost požádat o zpřístupnění takových údajů.

- Pátý díl ZoOTČ zakotvuje **ochranu před druhotnou újmou** (tzv. viktimizací). Zde shledávám velké legislativní posuny v náhledu na problematiku obětí trestných činů. Orgány činné v trestním řízení musí již nyní k oběti přistupovat tak, aby jí nevznikla druhotná újma v souvislosti s jejich necitlivým zacházením. Osoba důvěrníka, který bude moci být přítomen výslechu oběti (viz. § 21 ZoOTČ), jí bezesporu pomůže překonat nepříjemné okamžiky při opětovném připomínání si průběhu trestného činu. Důvěrníkem bude moci být kdokoliv, ke komu bude oběť chovat důvěru a koho si zvolí (rodinný příslušník, obhájce atd). Důvěrníka nelze ztotožňovat s osobou zmocněnce. Důvěrník totiž není oprávněn ovlivňovat průběh procesního úkonu. Naopak zmocněnec v řízení usiluje o realizaci práv oběti a může činit ty procesní úkony, které jinak může vykonávat pouze oběť (viz. § 51 TR). Důvěrník bude představovat spíše psychickou podporu. Bude ale moci být pověřen a následně vystupovat i jako zmocněnec¹²².

Povinnost podat svědeckou výpověď upravuje ust. § 97 TR. Tato povinnost bude ovšem zúžena jedním z ustanovení ZoOTČ. Na existenci otázek týkajících se intimní oblasti nově reaguje ust. § 18 ZoOTČ. Otázky spadající do této kategorie bude nutné pokládat přesně a způsobem, který bude pro oběť srozumitelný při zohlednění věku, rozumové vyspělosti a dalších aspektů. Mělo by se tak předcházet dalšímu opakování výslechů a tím i působení viktimogenních vlivů. Vyslýchaná oběť bude mít možnost podat námitku proti položené otázce, která souvisí s její intimní sférou, a vyhnout se tak odpovědi. Námitka se zapíše do protokolu.

Další novinkou, která jistě stojí za zmínku je možnost výběru pohlaví osoby, která povede výslech. Dovedu se vžít do pozice oběti trestného činu sexuálně motivovaného, která raději upřednostní výslech vedený osobou stejného pohlaví. Takový výslech může ve velké míře přispět k prevenci viktimizace a osobně se domnívám, že se tak podaří získat od oběti i maximum informací o průběhu trestného činu, protože osobě stejného pohlaví se oběť „otevře“ jistě více. Tím ale

¹²²FOREJT, Petr. *Zákon o obětech trestných činů – základní informace* [on line]. mvcr.cz, 21. března 2012 [cit. 9. března 2013]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk.doc.aspx>>.

nevylučuji variantu, při které by jedinec raději zvolil vedení výslechu osobou opačného pohlaví. Zvláště zranitelným obětem bude ohledně této žádosti nutné vycházet vstřícně. Pokud by tomu bránily závažné důvody (Např. jde-li o výslech oběti, která je v důsledku útoku pachatele ohrožena na životě a výslech tedy nelze odložit. Než by se mohla dostavit vyslyšající osoba stejného pohlaví, oběť by totiž mohla podlehnout svým zraněním. Přítomna by ale byla pro výslech zvláště zranitelné oběti vyškolená osoba opačného pohlaví, která by byla připravena výslech neprodleně provést.), bylo by možné žádosti nevyhovět a učinit o tom zápis do protokolu (viz. § 19 ZoOTČ).

Ust. § 20 ZoOTČ se věnuje tématice zvláště zranitelných obětí, kdy potřebám těchto obětí musí být v budoucnu přizpůsoben i průběh podávání vysvětlení či výslechu. Základem pro zdárný průběh výslechu bude individuální přístup ke každému jedinci. Je nutné brát ohledy na potřeby oběti, ne k výslechu přistupovat rutinním způsobem. Úkon bude muset být veden tak, aby byly zjištěny všechny potřebné informace hned napoprvé a aby se výslech nemusel opakovat. Jestliže bude výslechu podrobena zvláště zranitelná oběť, osoba provádějící výslech by měla mít patřičnou aprobaci. Oběť se může také obávat kontaktu s podezřelou osobou. Oběť si tedy bude moci zažádat, aby byla přijata taková opatření, při kterých se nedostane s podezřelým do přímého kontaktu. Použitím audiovizuální techniky toho lze dosáhnout a vyhovět tak žádosti. Obětem trestných činů a zvláště pak těm, které náleží do kategorie „zvláště zranitelných“, je nutné ulehčit průběh úkonů v rámci trestního řízení a co možná nejvíce zohlednit jejich specifické nároky. Se zněním zákona o obětech trestných činů se v tomto ohledu zcela souhlasím.

V zahraničí uznávaným institutem je prohlášení o dopadech trestného činu na život oběti¹²³. Nově ho budou moci využít i oběti v České republice (viz. § 22 ZoOTČ). Oběti se bude nabízet možnost, aby kdykoliv v průběhu trestního řízení učinila prohlášení (případně využila písemné formy), ve kterém popíše, jak byl trestným činem poznamenán její život a s jakými příkořími se v důsledku něj musela potýkat. Tento institut je zároveň reflexí práva být slyšen. Při jeho využívání tak budou získávány nejen informace nutné pro rozhodnutí soudu, ale je zde i další aspekt.

¹²³FOREJT, Petr. *Zákon o obětech trestných činů – základní informace* [on line]. mvcr.cz, 21. března 2012 [cit. 9. března 2013]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk.doc.aspx>.

Pachatel si tak bude moci lépe uvědomit, co svým protiprávním jednáním způsobil. U oběti by mělo dojít k ulehčení vyrovnávání se s tím, co byla nucena vytrpět.¹²⁴

- V současné době se s úpravou **finanční pomoci ze strany státu** setkáme v zákoně o peněžité pomoci. Aby mohl být zákon o obětech trestných činů považován za kompletní, přejímá v šestém díle ustanovení zákona o peněžité pomoci obětem trestných činů, ale nikoli v původním znění. Aktuálně je předpokladem, který musí oběť pro přiznání peněžité pomoci splnit, dosažení minimální hranice bodového ohodnocení bolesti¹²⁵, kterou musela v důsledku trestného činu snášet. Pomoc od státu mohou žádat i osoby, které jsou pozůstalými po oběti, pokud oběť následkem trestného činu zemřela. Osobně jsem velmi potěšena, že oproti stávající úpravě si odškodnění budou moci nárokovat i oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Dále se k této kategorii oprávněných osob přidají i týrané děti (viz. § 198 TrZ). Podmínkou pro uplatnění nároku bude vznik újmy v nemajetkové sféře (viz. § 24odst. 1 písm. d). Tyto finance budou oběti moci využít k uhrazení odborných terapií, které jim jistě pomohou při návratu do běžného života.

Snaha státu přinést oběti finanční benefity se odráží ve zvýšení částek poskytovaných jako pomoc od státu (srovnej stávající znění ust. § 7 odst. 1 písm. a) Zpp). Nyní může být poskytnuta jednorázová částka ve výši 25.000,-Kč. Nově bude vyplácená paušální částka dvojnásobná – tj. 50.000,-Kč a maximální možná hodnota plnění se zvýší na 200.000,-Kč (viz. § 28 odst. 1 písm. b)).

Z titulu svého postavení rodiče, manžela či dítěte ve vztahu k oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, mohou tyto osoby za splnění podmínek uvedených v ust. § 2 odst. 2 Zpp žádat peněžité plnění od státu. Zákon o obětech trestných činů přináší rozšíření, když do kategorie takto oprávněných osob nově zařazuje i sourozence oběti a registrovaného partnera/ku (viz. § 24 odst. 1 písm. c) ZoOTČ). I těchto osob se týká zvýšení poskytovaných finančních částek, kdy dle stávající úpravy ust. § 7 odst. 1 písm. b) Zpp je možné obdržet částku 150.000,-Kč, v celkovém součtu pak částku 450.000,-Kč. Ustanovení § 28 odst. 1 písm. c) ZoOTČ zvyšuje sumu na 200.000,-Kč (sourozenci zemřelého bude poskytnuta částka 175.000,-Kč). Součet takto poskytnutých částek nebude moci překročit hodnotu

¹²⁴POSPÍŠIL, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů posílí jejich práva a ochranu* [on line]. portal.justice.cz, 18. července 2011 [cit.8. března 2013]. Dostupné z <http://www.portal.justice.cz/justice2/MS>.

¹²⁵Vyhláška o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění stanovila jako minimální hranici hodnotu 100 bodů

600.000,-Kč. O peněžitou pomoc bude možné požádat nejpozději do 5 let po spáchání trestného činu¹²⁶. S novým zákonem přejde na stát nárok, který do doby jeho účinnosti přísluší obětem trestných činů. Konkrétně jde o nárok na náhradu nemajetkové újmy směřující vůči pachateli a to v takovém rozsahu, který bude odpovídat výši státem poskytnuté pomoci.

Osobně považuji dosavadní „roztříštěnost“ úpravy za velmi nevyhovující a pro laika bohužel znemožňující orientaci v jeho právech při případném uplatňování. Jsem tedy ráda, že je rok 2013 v této problematice zlomovým a v zákon o obětech trestných činů vkládám velké naděje ohledně zlepšení pozice obětí trestných činů.

¹²⁶VÍTKOVÁ, Martina. *Pomoc obětem trestných činů* [on line]. zpravy.alfa9.cz, 6. února 2013 [cit.14. března 2013]. Dostupné z <http://zpravy.alfa9.cz/absolutenm/templates/zprava>>.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažila co nejkompaktněji vylíčit možnosti, které k ochraně práv obětí poskytuje český právní řád. Bohužel bylo nutné brát ohled na maximální možný rozsah práce.

V úvodu vymezuji pojmy *oběť* a *poškozený*. Na nutnost zdokonalení přístupu orgánů činných v trestním řízení k osobě oběti upozorňuji v kapitole věnující se viktimologii jako nauce o obětech trestné činnosti.

Vzhledem k odlišným nárokům, které může oběť trestného činu potřebovat uspokojit, jsem do své práce zařadila ty formy pomoci, které pokládám za nejvýznamnější. Pro lepší orientaci jsem je rozdělila na peněžité a nepeněžité. V návaznosti na jednotlivé instituty jsem se snažila doplnit také svůj vlastní pohled na danou problematiku a rovněž názory odborníků.

V souvislosti s finanční pomocí jsem se neomezila jen na druhy peněžitých pomoci, kterých se můžeme domáhat v rámci adhezního řízení, ale pro komplexnost jsem uvedla i ty, které si lze nárokovat nezávisle na trestním řízení. Z nepeněžitých forem pomoci pak detailněji pojednávám o ochraně svědků i roli advokáta v trestním řízení. Vzhledem k tématu práce považuji za významnou zejména snahu o mimosoudní řešení konfliktů, kdy si obě strany sporu mohou vylíčit vzájemné pocity. Řešení zde nepředkládá mediátor. To je úkolem pachatele, který by si měl uvědomit, čeho se dopustil a měl by usilovat o urovnání vztahů. Uvádím i důvody, které často vedou oběť k rozhodnutí, jehož důsledkem je, že na proces mediace nepřistoupí. Dále jsem se zaměřila na poměrně nový institut - dohodu o vině a trestu, který nepovažuji za vhodný, protože se dle mého mínění dostává do rozporu se zásadou materiální pravdy.

Nezbytným bylo upozornit na činnost alespoň několika organizací zabývajících se pomocí obětem trestných činů. Značné procento odborníků poskytujících pomoc v těchto organizacích tak činí ve svém volném čase a bezplatně. Informace, kterých se zde obětem dostane, jsou ovšem mnohdy k nezaplacení. Dovolím si tvrdit, že do nedávna byly tyto organizace jedněmi z mála institucí, kde se obětem dostalo kompletních informací ohledně práv a dalších možností, které se jim nabízejí.

Závěr práce je věnován zákonu o obětech trestných činů, jehož účinnost nastane v průběhu letošního roku. V něm spatřuji velký posun od dosavadní

roztříštěné úpravy práv obětí, která nyní bude obsažena v jednom samostatném dokumentu.

Cílem mé práce bylo vytvořit ucelený přehled forem pomoci, který by se mohl stát vodítkem pro postup osob, které se staly obětí trestného činu. Doufám, že alespoň do jisté míry byla moje vize naplněna.

Seznam použitých zdrojů

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ze dne 5. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2.2004, sp. zn. 1Co 63/2003.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. července 2009, sp. zn. 1Co 315/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn.31 Cdo 3161/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. května 2010, sp. zn. 1Co 2/2010.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 23/2011.

Právní předpisy:

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 209/1997 Sb., zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 209/2007 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů, ve znění pozdějších předpisů

Předpis č. 440/2001 Sb., vyhláška Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně a doplnění některých zákonů

Zákon. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změnách zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Závazný pokyn policejního prezidenta č. 138 ze dne 11. prosince 2001, kterým se upravuje postup policejních orgánů při provádění opatření k utajení totožnosti i podoby svědka nebo osoby podávající vysvětlení
Zákon č.150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
Novela trestního řádu č. 178/1990 Sb.
Novela trestního řádu č. 181/2011 Sb.
Novela trestního řádu č. 193/2012 Sb.
Novela občanského zákoníku č. 47/2004 Sb.
Novela zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů č. 204/2006 Sb.
Směrnice Rady 2004/80 ze dne 29. dubna 2004, o odškodnění obětí trestných činů.
Úř. věst. L 261, 6. srpna 2004.

Publikace:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. 188 s.

HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 190 s.

CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť trestního práva procesního*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. 246 s..

JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 6. vydání. Praha: Karolinum, 1998. 190 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 816 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 895 s.

KAISER, Günter. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. 268 s.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 146 s.

KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Jak si poradit v pozici oběti trestného činu*. 1. vydání. Brno: Liga lidských práv, 2009, 49 s.

- KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s.
- McKee, J-Y. *Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe: Francie*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, 49 s.
- MUSIL, Jan a kol. *Kriminalistika - vybrané problémy teorie a metodologie*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR. 2001. 512 s.
- MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1165 s.
- NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav a kol. *Trestní zákon, trestní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: Eurounion, 2002. 576 s.
- NOVOTNÝ, Otto. ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. 528 s.
- ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 208 s.
- RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 730 s.
- VÁLKOVÁ, Jana. *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí trestného činu a ohledně obětí zneužití moci*. 1. vydání. Praha: Kufr. 1997. 116 s.
- SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. 1. vydání. Plzeň: Nakladatelství Aleše Čeňka, 2012. 290 s.
- SVOBODA, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. 1. vydání. Zlín: Univerzitní institut, 2005. 118 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 2800 s.
- ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, 128 s.
- ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 212 s.
- ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Academia, 1966. 316 s.
- ŽATECKÁ, Eva. *Trestní právo hmotné a procesní*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2008. 107 s.

Odborné stati:

CILÍNKOVÁ, Marie. KUBOŇ, David. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*. 2004, roč. 11, č. 10, s. 30 - 35.

GROENHUIJSEN, Marc. Mediace – oběť/pachatel: Experimenty a legislativa v některých evropských jurisdikcích. *Zpravodaj BKB*, 2002, roč. 11, č. 1, s. 23 –27.

GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2004. roč. 3, č. 7, s. 203 – 206.

KOLÁČKOVÁ, Jana. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 5, s. 136 – 137.

LOBOTKA, Andrej. Dohoda o vině a trestu a její vztah k účelu trestu. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 19, s. 674 – 675.

POMLOVÁ, Olga. Právo oběti trestného činu na citlivé zacházení. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 4, s.113 - 114.

ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnost k úhradě škody. *Právo a podnikání*, 2005. roč. 14, č. 3, s. 19 – 26.

RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009. roč. 17, č. 16, s. 591 - 593.

Internetové zdroje:

Bílý kruh bezpečí. *Peněžitá pomoc obětem*. [on line]. bkb.cz, 2009. Dostupné z <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomoc-nahrada-skody/penezita-pomoc-obetem>>.

Bílý kruh bezpečí [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné z <<http://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost>>.

Česká advokátní kancelář [on line]. cak.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id>>.

HAVELKOVÁ, Barbara. *Je právo neutrální?* [on line]. osops.cz, 2002. Dostupné z <http://www.osops.cz/download/files/gender/8_gender-a-pravo.pdf>.

FOREJT, Petr. *Zákon o obětech trestných činů – základní informace* [on line]. mvcr.cz, 21.března 2012 [cit. 9. března 2013]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>>.

In Iustitia [on line]. in-ius.cz, 2013. Dostupné z <<http://www.in-ius.cz/o-nas>>.

KLOUBEK, Martin. *Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení* [on line]. bkb.cz, 2013. Dostupné z

<http://www.bkb.cz/pomocobetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni>>.

KROFT, Michal. *Novelizace zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, náhrada nemateriální újmy*. [on line]. cfoworld.cz, 19.8.2011. [cit. 19.8.2011]. Dostupné z <<http://cfoworld.cz/novelizace-zakona-c-141-1961-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-nahrada-nemajetkove-ujmy-1126>>.

KŘIVÁNKOVÁ, Zuzana. *Dohoda o vině a trestu* [on line]. e-advokacie.cz, 24. Září 2012 [cit. 21. března 2013].

Dostupné z <<http://www.e-advokacie.cz/cz/clanky/dohoda-o-vine-a-trestu.html>>.

La Strada [on line]. strada.cz, 2013. Dostupné z <<http://www.strada.cz/cz/hledate-pomoc-cesky>>.

MUSIL, Jan. *Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení* [on line]. mvcr.cz, 2008. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/dohody-o-vine-a-trestu-jako-forma-konsenzualniho-trestniho-rizeni.aspx>>.

NEKVASILOVÁ, Lucie. Pospíšil: *Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincům* [on line]. tyden.cz, 27. září 2011 [cit. 21. března 2013]. Dostupné z <<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospisil-dohoda-o-vine-atrestu-ulevi-poplatnikum-ne-zlocincum>>.

OTCOVSKÝ, Karel. *Obviněný se s žalobcem dohodl na trestu, soud trval 20 minut* [on line]. novinky.cz, 24. února 2013 [cit. 20. března 2013]. Dostupné z <<http://www.novinky.cz/krimi/294008-obvineny-se-s-zalobcem-dohodl-na-trestu-soud-trval-20-minut.html>>.

POSPÍŠIL, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů posílí jejich práva a ochranu* [on line]. portal.justice.cz, 18. července 2011 [cit. 8. března 2013]. Dostupné z <<http://www.portal.justice.cz/justice2/MS>>.

Probační a mediační služba ČR [on line]. pmscr.cz, 2013. Dostupné na <<http://www.pmscr.cz/odborne-cinnosti>>.

ŠTĚDRÝ, Jiří. *Nové jméno zůstane až do smrti, plánuje policie pro svědky v utajení* [on line]. iDNES.cz, 5. dubna 2011 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z <<http://zpravy.idnes.cz/nove-jmeno-zustane-az-do-smrti-planuje-policie-pro-svedky-v-utajeni>>.

VÁLKOVÁ, Hana. *Oběti trestných činů budou mít víc práv, nová pravidla posvětila vláda* [on line]. iDNES.cz, 15. února 2012 [cit. 9. března 2013]. Dostupné z <<http://zpravy.idnes.cz/obeti-trestnych-cinu-budou-mit-vic-prav-nova-pravidla-posvetila-vlada-1ef-/>>.

VÍTKOVÁ, Martina. *Pomoc obětem trestných činů* [on line]. zpravy.alfa9.cz, 6. února 2013 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z <<http://zpravy.alfa9.cz/absolutenm/><<http://zpravy.alfa9.cz/absolutenm/templates/zprava>>.

Shrnutí

Cílem mé diplomové práce bylo co nejkompexněji obsáhnout současnou úpravu práv obětí v českém právním řádu.

V jednotlivých kapitolách jsem se pokusila o popsání nejrůznějších právních institutů, které usilují o zlepšení postavení oběti trestného činu.

Nejprve vymezuji pojem *oběť* a *poškozený*. Za *oběť* považujeme „*fyzickou osobu, jíž v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví*“, jakož i „*osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu*“. *Poškozeným* je dle trestního řádu ten, „*komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil*.“

Dále se zabývám naukou o obětech trestné činnosti – viktimologii. V souvislosti s ní pojednávám o procesu viktimizace, o jehož eliminaci by měly orgány činné v trestním řízení usilovat.

Nejrozsáhlejší část práce je věnována formám pomoci obětem trestných činů, které dělím na peněžité a nepeněžité. Z pohledu oběti bude jistě velmi podstatnou právě sekce věnující se jednotlivým možnostem získání finanční pomoci, které relativně podrobně specifikuji. V rámci trestního řízení je významnou i pozice probační a mediační služby, o jejíž činnost se v souvislosti s tématem práce zajímám. Díky mediaci může oběť porozumět pachatelovým pohnutkám, které ho vedly ke spáchání trestného činu. K pachatelově resocializaci může přispět skutečnost, že si vyslechne, jaké útrapy oběti způsobil.

Za nutné jsem považovala popsat podstatu relativně nového institutu - dohody o vině a trestu. Zmiňuji se zde i o výhodách a nevýhodách jednotlivých institutů, případně připojuji návrhy *de lege ferenda*.

Závěr práce je věnován zákonu o obětech trestných činů, jehož účinnost nastane v průběhu letošního roku. V něm spatřuji velký posun od dosavadní roztříštěné úpravy práv obětí, která nyní bude být obsažena v jednom uceleném dokumentu.

Tvorba této práce pro mě byla velmi přínosnou a pomohla mi detailněji pochopit problematiku práv obětí.

Resume

The goal of my thesis is to comprehensively cover current modification of the victim's rights in the Czech law.

In each chapter I try to define various legal institutes which strive for the improvement of the crime victim's position.

At first I define the victim of the crime and the injured by the crime. A victim is *„an individual who was injured on health by a crime, and they were parents, spouse of child of the victim and also lived with the victim in common household when the victim died, or a person who received or should have received sustenance.“* According to the law the injured person is *„a person, who got harmed on health or to whom was caused property or non-property damage, or a person on whose account got someone else an enrichment.“*

I also deal with a science of victims – viktimologi. In this context, I discuss the process victimization, which should be eliminated by the authorities participating in criminal proceeding.

The largest part of my thesis is devoted to forms of assistance to victims of crime, which are divided into financial or non - financial. From the perspective of the victim will be very substantial section devoted to the various possibilities of obtaining financial assistance which are specified in some detail. The position of probation and mediation service, whose activity is also discussed there, is very important within criminal proceeding. Through mediation, the victim can understand the motives of the offender to commit a crime. The offender's resocialization can contribute that will listen to what caused the suffering victims. I considered it necessary to describe the substantiality of a relatively new institute – an agreement on guilt and punishment.

I discuss the advantages and disadvantages of various institutes and I also join proposals *de lege ferenda*.

In the end, I deal with the Act on assistance to crime victims. This act means a great movement from current shattered regulation of the victim's rights, which is now covered in one comprehensive dokument.

The production of this thesis was very beneficial for me and also helped me to understand to the problematic of victim's rights.

Seznam klíčových slov

Seznam klíčových slov v českém jazyce

Oběť trestného činu, poškozený, trestní řízení, nárok na náhradu škody na zdraví, finanční pomoc, nefinanční pomoc, organizace poskytující pomoc obětem trestných činů, mediace, dohoda o vině a trestu, ochrana svědků

Seznam klíčových slov v anglickém jazyce

The victim of crime, injured, criminal proceeding, claim for damage to health, financial assistance, non-financial assistance, organizations to assist victims of crime, mediation, an agreement on guilt and punishment, protection of witnesses